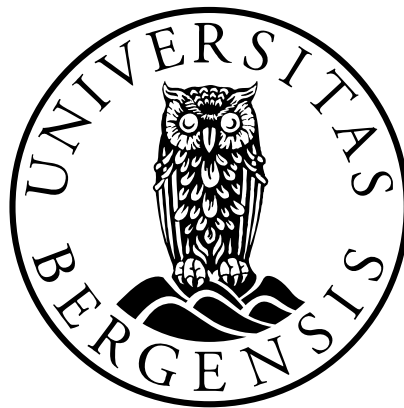

Minstestraff og normalstraff ved voldtekt

En gjennomgang og analyse av lovgivers føringer for straffutmålingen

Kandidatnummer: 49

Antall ord: 12 718

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

Dato: 07.06.2021

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning	4
1.1 Tema og problemstilling.....	4
1.2 Kort om vilkårene og strafferammene for voldtekt	4
1.3 Aktualitet – hvorfor undersøke minstestraft og normalstraff i voldtektslovgivningen? 5	
1.4 Avgrensing.....	7
2 Minstestraft	8
2.1 Nærmere om vilkårene for skjerpet strafferamme i strl. § 292	8
2.1.1 Når domstolen kan fastsette straff <i>under</i> særskilt minstestraft	9
2.2 Forholdet mellom lovgiver og domstol ved straffutmåling.....	10
2.2.1 Lovgivers rolle ved straffutmåling	11
2.2.2 Domstolens rolle ved straffutmåling	12
2.3 Kort om bruken av minstestraft i straffelovgivningen	13
2.4 Utviklingen av minstestraft for voldtekt til samleie 1902-2010.....	14
2.5 Begrunnelsen bak minstestraften: taler disse argumentene for dagens minstestraft?17	
2.5.1 Er “den alminnelige rettsfølelse” et argument <i>for</i> forhøyet straffenivå?	18
2.5.2 Er argumentene for reduksjon av minstestraften i 1963 sammenfallende med dagens kritikk mot minstestraft?	21
3 Normalstraff	25
3.1 Angivelse av normalstraffenivå i voldtektslovgivningen	25
3.1.1 De ulike normalstraffenivåene for voldtekt	26
3.2 Domstolens oppfølging av det angitte normalstraffenivået	28
3.2.1 Kort om normalstraff ved innreiseforbud – lignende tendenser som ved voldtektslovgivningen?	29
3.3 Adgangen til å fravike normalstraffenivået	31
3.3.1 Lovfestede skjerpende omstendigheter	31
3.3.2 Lovfestede formildende omstendigheter	32
3.3.3 Ulovfestede straffutmålingsmomenter som kan vektlegges i formildende retning	33

3.3.3.1. Tidligere samliv.....	34
3.3.3.2. Forutgående seksuell kontakt.....	34
3.3.3.3. Tilståelse.....	35
3.3.3.4. Voldsbruk.....	36
3.3.3.5. Kan noen former for voldtekt anses som “milde”?.....	36
3.3.3.6. Oppsummering.....	37
3.4 Praktiseres det ved straffutmålingen i realiteten en minstestraft på 4 år?.....	37
4 Avsluttende bemerkninger.....	40
4.1 Bør straffen utmåles annerledes?.....	40
4.2 Bør domstolen kunne utmåle straff konkret i den enkelte sak?.....	41
4.3 Særlige utfordringer for straffeutmåling ved voldtekt.....	43
Litteraturliste.....	46

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for denne oppgaven er minstestraff og normalstraff ved voldtekt etter lov 20.mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.) § 292 og § 291. I 2010 ble minstestraff ved voldtekt hevet fra 2 år til dagens nivå på 3 år. Det ble samtidig gitt anvisning i lovforarbeidene på et nytt normalstraffenivå på 4 års ubetinget fengsel som skulle gjelde ved utmåling av straff for de såkalt «ordinære» voldtektene.

Hovedproblemstillingen i denne oppgaven er hvilke konsekvenser lovgivers føringer i voldtektslovgivningen har hatt ved den konkrete straffutmålingen. Har minstestraff og normalstraff vært nødvendige virkemidler for å sikre et tilstrekkelig høyt straffenivå, eller har disse virkemidlene i voldtektslovgivningen ført til utilsiktede virkninger?

I den videre fremstillingen vil jeg undersøke minstestraffens utforming og historie i lys av samspillet mellom lovgiver og domstol ved straffutmålingen. I denne sammenheng vil jeg undersøke begrunnelsen for minstestraff som virkemiddel i voldtektslovgivningen, og hvorvidt denne begrunnelsen har endret seg ved de ulike revisjonene som har vært av minstestrafen. Videre i oppgaven vil jeg undersøke angivelsen av normalstraffenivået i 2010 og hvilke konsekvenser kombinasjonen av minstestraff og normalstraff har ved den konkrete straffutmålingen.

1.2 Kort om vilkårene og strafferammene for voldtekt

Reglene for seksuallovbrudd er regulert i straffelovens kapittel 26. Voldtekt er definert i strl. § 291, der det i bokstav a) til c) er oppstilt tre alternative former for voldtekt.

Felles for bokstav a-c er at det må foreligge «seksuell omgang», som omfatter samleie og samleielignende forhold.¹ Etter bokstav a) regnes det som voldtekt når «vold» eller «truende adferd» er benyttet for å oppnå den seksuelle omgangen. Bokstav b) omfatter de tilfeller der gjerningspersonen har seksuell omgang med «noen som er bevisstløs» eller av andre grunner «ute av stand til å motsette seg handlingen». Etter bokstav c) er det ikke et krav at

¹ Se for eksempel HR-2017-968-A

gjerningspersonen fysisk er involvert i den seksuell omgangen, men omfatter de tilfeller der det er benyttet «vold eller truende atferd» for å få noen til å ha «seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv».

For barn under 14 år er det en egen bestemmelse om voldtekt, jf. strl. § 299. Etter bestemmelsen regnes seksuell omgang med barn under 14 år som voldtekt uavhengig av om de nevnte kriteriene over er til stede.

For å straffes for voldtekt må gjerningspersonen ha utvist tilstrekkelig skyld. Hovedregelen i norsk strafferett er at gjerningspersonen må ha handlet forsettlig for å kunne straffes, jf. strl. § 21 og § 22. Forsettet må dekke alle elementene i gjerningsbeskrivelsen. Ved strl. § 294 om grov uaktsom voldtekt stiller skyldkravet seg annerledes, ved at det er tilstrekkelig at gjerningspersonen har opptrådt grovt uaktsomt, jf. strl. § 23.

Strafferammen for overtredelse av strl. § 291 er fengsel i inntil 10 år. Utover dette er det to bestemmelser som hever strafferammen ved voldtekt. Dersom voldtekten regnes som grov, øker den øvre strafferammen til 21 år jf. strl. § 293. Dersom strl. § 292 kommer til anvendelse, heves den øvre strafferammen til 15 år. Ved tilfellene som omfattes av strl. § 292 er det også innført en særskilt minstestraft på 3 års fengsel. For voldtekt av barn under 14 år gjelder en tilsvarende minstestraft på 3 år, jf. strl. § 300.

Det er minstestrafen som er regulert i strl. § 292 som skal gjennomgås i den videre fremstillingen.

1.3 Aktualitet – hvorfor undersøke minstestraft og normalstraff i voldtektslovgivningen?

Voldtekt er en fysisk og psykisk integritetskrenkende handling som kan ha svært store skadevirkninger for den som rammes. Det er en klar overvekt av kvinner som blir utsatt for voldtekt. Dette illustreres med voldtektsstatistikk fra 2019, som viser at 88 % av de fornærmede i voldtektssakene var kvinner² og 98 % av de anmeldte i disse sakene var menn³.

² https://www.bufdir.no/statistikk_og_analyse/kjonnsligestilling/vold_og_kjonn/utsatthet_for_vold/

³ Voldtektsituasjonen i Norge 2019 – rapport fra Kripos

Samfunnet syn på seksualforbrytelser har gjennomgått store endringer de siste tiårene. Det har utviklet seg en økt respekt for enkeltindividets frihet i seksuell henseende. Dette har skjedd parallelt med et økt fokus på likestilling i samfunnet, herunder et skjerpet fokus på kvinners rettigheter. Det har også blitt en bevisstgjøring rundt de store skadevirkningene seksualforbrytelsene kan ha for offeret. Denne økte bevisstgjøringen synes også utover landegrensene, og er tema i flere internasjonale konvensjoner. Et eksempel på dette er Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbul-konvensjonen).⁴ Fokuset på seksualforbrytelsene har også de siste tiårene blitt markert større i hele straffesakskjeden. I dag regnes seksualforbrytelsene, særlig voldtekt, som et av de høyest prioriterte straffeområdene for påtalemyndigheten i Norge.⁵

I den offentlige debatten har seksuallovgivningen blitt satt på dagsorden med jevne mellomrom de siste tiårene. I denne sammenheng har særlig straffutmålingen ved voldtekt stått sentralt. Straffutmålingen i voldtektssakene skiller seg fra de fleste andre straffeområder ved at det er innført en særskilt minstestraff og at det er angitt et normalstraffenivå. Både minstestrafen og normalstraffen representerer virkemidler lovgiver kan benytte for å effektivt påvirke og øke straffenivået på den måten at straff under det angitte nivå ikke skal utmåles. For voldtektsbestemmelsen har minstestrafen og normalstraffen påvirket straffenivået i betydelig grad, særlig for sovevoldtektene i strl. § 291 bokstav b). Siden år 2000 har det her skjedd en 12-dobling i utmålt straff for denne type voldtekter.⁶

Minstestrafen ved voldtekt har i løpet av de siste hundre årene gjennomgått flere revisjoner, der den har blitt hevet og senket flere ganger. Den siste lovrevisjonen på feltet skjedde i 2010, der minstestrafen ble hevet til dagens nivå på 3 år. Lovgiver ga samtidig anvisning på et normalstraffenivå på 4 år. Denne hevingen av minstestrafen og innføringen av normalstraffenivået førte til at debatten rundt straffutmålingen i voldtektssaken igjen kom på dagsorden. Debatten i etterkant har særlig omhandlet hensiktsmessigheten av disse virkemidlene i voldtektslovgivningen, herunder om domstolens skjønn blir bundet i for stor grad ved den konkrete straffeutmålingen.

⁴ Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (2011)

⁵ Riksadvokatens årlige mål- og prioriteringsrundskriv 2020 – Rundskriv nr. 1/2020

⁶ Se for eksempel. Rt 2000 s. 800, sovevoldtekt – utmålt straff til 120 dagers ubetinget fengsel. I dag er normalstraffenivået 4 år.

1.4 Avgrensing

I den videre avhandlingen avgrenses det mot minstestrafen som gjelder ved voldtekt av barn etter strl. § 300. Det avgrenses også mot de øvrige seksualforbrytelser som er regulert i straffelovens kapittel 26.

Det avgrenses videre mot å behandle andre minstestrafte i straffeloven og andre angitte normalstraffnivå. Begrunnelsen for andre minstestrafte / andre normalstraffnivå vil kort gjennomgås for å belyse bakgrunnen for minstestraft og normalstraff ved voldtekt.

2 Minstestraff

2.1 Nærmere om vilkårene for skjerpet strafferamme i strl. § 292

Overskriften til strl. § 292 er «minstestraff for voldtekt til samleie mv». Strafferammen for voldtekt etter strl. § 291 skjerpes i strl. § 292. Den øvre mulige straff økes til 15 års fengsel, og den nedre grensen for straff er 3 års fengsel. Bestemmelsen oppstiller med dette det rettslige grunnlaget for den særskilte minstestrafen for voldtekt til samleie mv. Alternativene for når denne skjerpende strafferammen inntrenges angis i alternativ a) til d).

Bestemmelsens bokstav a) omfatter de tilfeller når voldtekten etter strl. § 291 omfatter «innføring av penis i skjede- eller endetarmsåpning». Det er her tilstrekkelig at penis er ført inn i skjedeåpningen. Det avgrenses imidlertid mot fingre i skjede- eller endetarmsåpningen.⁷

Etter bokstav b) omfattes tilfeller der voldtekten omfatter «innføring av penis i fornærmedes munn». Alternativet omfatter ikke de tilfeller der gjerningspersonen tar fornærmedes penis i egen munn.⁸

Bokstav c) regulerer de tilfeller der det under voldtekten har skjedd «innføring av gjenstand i skjede- eller endetarmsåpning». Skjede- eller endetarmsåpning skal forstås på samme måte som i bokstav a), hvilket betyr at det er tilstrekkelig at gjenstanden er ført inn i skjede- eller endetarmsåpningen.⁹ Tilfeller der fornærmede blir tvunget til å innføre en gjenstand i egen skjede- eller endetarmsåpning omfattes også av dette alternativet.

Det siste alternativet, bokstav d), omfatter de tilfeller der «lovbryteren har fremkalt en tilstand som nevnt i § 291 bokstav b for å oppnå seksuell omgang». Gjerningspersonen må ha oppnådd at fornærmede ble «bevisstløs» eller «ute av stand til å motsette seg handlingen». Hensikten om å oppnå seksuell omgang må foreligge før tilstanden ble fremkalt. Dersom slik hensikt ikke er til stede på dette tidspunktet, men gjerningspersonen utnytter fornærmede som allerede er i slik tilstand, omfattes gjerningen av strl. § 291 bokstav b), men ikke § 292.

⁷ Ot.prp. nr 22 (2008-2009) s. 439

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

Tilfellet omfattes imidlertid dersom et av øvrige vilkårene i strl. § 292 bokstav a) til c) kommer til anvendelse.

Gjerningspersonens forsett må dekke hele gjerningsbeskrivelsen i strl. § 291. Forsettet må videre dekke vilkårene i strl. § 292.

Den rettslige reguleringen av den særskilte minstestrafen har ved flere tilfeller gjennomgått endringer. Dagens nivå på 3 års fengsel er sammenfallende med den minstestrafen som gjaldt for de kvalifiserte formene for voldtekt før 1963. Minstestrafens historikk blir nærmere undersøkt i punkt 2.3.

2.1.1 Når domstolen kan fastsette straff *under særskilt minstestraft*

I de tilfeller loven oppstiller særskilt minstestraft, er det klare utgangspunktet at det ikke skal utmåles straff under denne minstestrafen. For voldtekt omfattet av strl. § 292 og § 291 betyr dette at straff som det klare utgangspunkt ikke skal utmåles til under 3 års fengsel. Strl. § 80 oppstiller imidlertid et snevert unntak fra dette utgangspunktet, ved å gi hjemmel for å fastsette straff under minstestrafen. Strl. § 80 gjelder felles for reaksjonsfastsettelsen der særskilt minstestraft er vedtatt. Justiskomiteen begrunnet bestemmelsen ved at det er «viktig å sikre at domstolene har tilstrekkelige fullmakter til å kunne utmåle en hensiktsmessig reaksjon i hvert enkelt tilfelle». ¹⁰

Strl. § 80 bokstav a) til i) regulerer adgangen til å fravike minstestrafen når det foreligger særskilte forhold knyttet til gjerningspersonens skyld eller skyldevne (tilregnelighet), når gjerningspersonen kun har hatt en perifer rolle, eller når handlingen grenser til rettstridsutelukkende omstendigheter som nødverge eller nødrett.

Utover dette avgrenses det mot en nærmere utredelse om bestemmelsens vilkår. Årsaken til dette er at bestemmelsen oppstiller et snevert unntak fra hovedregelen om minstestraft, og kommer i praksis svært sjeldent til anvendelse. Strl. § 78 oppstiller generelle lovfestede momenter som kan vektlegges formildende ved straffutmålingen. Denne bestemmelsen er supplert av ulovfestede momenter. På grunn av det angitte normalstraffenivået ved voldtekt på 4 år, er adgangen til å vektlegge formildende omstendigheter etter strl. § 78 og ulovfestede momenter vist seg mer praktisk viktig ved straffutmåling enn unntaket oppstilt i strl. § 80.

¹⁰ Innst. O. nr 72 (2004-2005) s. 98

Adgangen til å vektlegge formildende omstendigheter etter strl. § 78 og ulovfestet rett blir gjennomgått senere i oppgaven.

2.2 Forholdet mellom lovgiver og domstol ved straffutmåling

I Norge har vi et maktfordelingsprinsipp som innebærer at statsmakten er fordelt på tre uavhengige institusjoner. Tanken bak tredelingen stammer fra den franske statsrettsfilosofen Montesquieu, som mente det burde unngås at all makt ble samlet på en institusjon / en person. Ved å dele makten på flere institusjoner var tanken at risikoen for maktmisbruk ble redusert.

I Norge er statsmakten fordelt på den utøvende, den lovgivende og den dømmende makt. Den utøvende makt er hos Kongen, dvs. regjeringen og forvaltningsapparatet for øvrig jf. Grunnloven (heretter forkortet Grl.) § 3. Folket utøver den lovgivende makt ved representativt valgte representanter på Stortinget, jf. Grl. § 49. Domstolen utøver den dømmende virksomhet, der Høyesterett dømmer i siste instans jf. Grl. § 88.

Stortinget er som den lovgivende makt ansvarlig for å vedta de lover som enhver tid er gjeldende i Norge. Domstolen er ansvarlig for å dømme i den enkelte sak på bakgrunn av det lovverket som Stortinget har vedtatt. På strafferettens område gjør dette seg utslag i at Stortinget vedtar straffelovgivningen som domstolen dømmer og utmåler straff etter. Dette samspillet mellom lovgiver og domstolen på strafferettens område er nedfelt i Grl. § 96, hvor det heter at «ingen kan dømmes uten lov eller straffes uten dom». For å idømme straff må det foreligge en gyldig lovbestemmelse som er overtrådt, og domstolen må ha avsagt dom som ilegger straff for forholdet.

Johs. Andenæs definerer straff som «et onde staten påfører en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen i den hensikt at det skal føles som et onde».¹¹ Det er gode grunner som taler for at det er Stortinget, som statsrettslig representerer folket, som skal vedta straffelovgivningen. Straff er det mest inngripende middelet staten kan påføre et enkeltindivid, både ved at friheten kan fratras og økonomiske sanksjoner kan pålegges. Det at

¹¹ Andenæs (1967) s. 352 Rt 1977 s. 1207

straffutmålingen ligger til lovgivers bord å vedta er dermed en grunnleggende rettssikkerhetsgaranti.

2.2.1 Lovgivers rolle ved straffutmåling

Stortinget er ansvarlig for å vedta, endre og oppheve Norges lover, herunder straffelovgivningen. Den mest sentrale loven på strafferettens område er straffeloven 20.mai 2005.

Den lovbestemmelse eller forskriftsbestemmelse som gir grunnlag for straff blir kalt for et straffebud. I hvert straffebud fremgår det hvilken straffereaksjon som kan anvendes dersom vilkårene for straff er oppfylt. Dersom den mulige straffen er fengselsstraff, oppstiller straffebudet hvilken strafferamme som gjør seg gjeldende ved overtredelse av vilkårene i lovbestemmelsen. I norsk rett trekker disse strafferammene seg normalt mellom lovens ordinære minstestraft på 14 dager, jf. strl. § 31 (2) til lovens strengeste straff som er 21 år (for eksempel ved drap etter strl. § 275). Ved noen særlige lovbrudd som terrorisme og folkemord økes den strengeste mulige straffen til fengsel inntil 30 år.

Vedtaket av strafferammer er lovgivers primære mulighet til å påvirke straffenivået. Ved å sette den øvre strafferammen til et høyt nivå, gir lovgiver et signal om at straffverdigheten av overtredelse av straffebudet er høy. Videre kan lovgiver gi føringer for straffenivå i lovforarbeider. Dette kan gjøres som generelle uttalelser, eller spesifikke angivelser av såkalte normalstraffenivå.

Formell vedtakelse av minstestraft i lov og angivelse av normalstraffenivå i lovforarbeider utgjør en begrensning i domstolens tradisjonelt vide skjønn. Ved å innføre minstestraft i lovgivningen, slik tilfellet er i voldtektslovgivningen, gir lovgiver konkrete føringer for straffenivået. Dette er begrunnet ved at lovgiver mener straffenivået må heves på en effektiv måte. Angivelse av normalstraffenivå skiller seg fra minstestraften, ved at lovgiver gir anvisning til det straffenivå de mener *bør* utmåles. For overtredelse av strl. § 292 og § 291 gjelder det både en formell minstestraft og et angitt normalstraffenivå.

Det at lovgiver benytter virkemidler som gir domstolen detaljerte føringer ved straffutmålingen har historisk blitt møtt med en del skepsis.

Straffelovkommisjonen, som ble oppnevnt av Stortinget med oppgave å komme med innspill til ny straffelov, uttalte følgende om temaet:

«Kommisjonen er generelt skeptisk til at lovgiver skal styre straffutmålingen for å sikre tilstrekkelige strenge straffer på bestemte områder, uansett hvordan dette gjøres lovteknisk». ¹²

Kommisjonen viser videre til hvorfor vidt domstolsskjønn er hensiktsmessig:

«(...) Dette innebærer at straffenivået for de ulike lovbruddstypene bør utvikles av domstolene gjennom konkrete saker, i nær kontakt med den virkelighet som skal reguleres, ikke låses av minstestraffer eller på andre måter overstyres».

Straffelovkommisjonen viser her til spenningsforholdet som kan oppstå mellom lovgiver og domstol ved fastsettelse av straffenivå og utmåling av straff. Deres syn synes å være at domstolen står nærmest i kontakt med de faktiske sakene, og dermed bør kunne utmålt straff uten å være bundet av minstestraff e.l.

2.2.2 Domstolens rolle ved straffutmåling

Domstolen er uavhengig i sin domsutøvelse. Dette uavhengighetsprinsippet kommer til uttrykk både gjennom et skjerpet stillingsvern for den enkelte dommer, ved at de kun kan avskjediges ved dom jf. Grl. § 22, og ved domstolens uavhengighet til de øvrige statsmaktene. Verken Stortinget eller regjeringen kan gripe inn og instruere den enkelte dommer i sin dømmende virksomhet.

Det følger av Grl. § 96 at det kun er domstolen som kan idømme straff. Ved den konkrete straffutmålingen har domstolen tradisjonelt innehatt et vidt skjønn. Dette vide skjønnet har Andenæs beskrevet som et «karakteristisk trekk ved straffutmålingen, ved de økte muligheten som påtalemyndigheten og domstolen har fått til å velge reaksjon som det i det individuelle tilfellet fremstår som hensiktsmessig og rettferdig». ¹³

Ved straffutmålingen foretar dommeren en avveining av ulike rettskilder og ulike straffutmålingsmomenter. I vurderingen av hvilken straff som skal anvendes og lengden på

¹² NOU 2004:2 s. 144

¹³ Andenæs (1997) s. 342

den eventuelle fengselsstraffen, er rettspraksis retningsgivende. Særlig Høyesterettspraksis har her viktig, da det er et grunnleggende prinsipp at dersom saken har likhetstrekk men tidligere avgjorde saker, skal disse avgjøres med omtrent samme reaksjon. Straffutmåling gjøres imidlertid alltid konkret i den enkelte sak.

Videre har både objektive forhold med den straffbare gjerningen og subjektive omstendigheter betydning ved straffutmålingen. Felles for reaksjonsfastsettelsen etter straffeloven er de formildende og skjerpene omstendighetene som kan vektlegges jf. strl. § 77 og 78.

Straffenivå endres normalt gjennom rettspraksis, etter de føringer lovgiver har gitt. Høyesterett har også i noen tilfeller «henvendt» seg til lovgiver gjennom rettspraksis, i noe som fremstår som en oppfordring til å endre lovverket. I Rt 1989 s. 309 kommenterte andrevoterende dagens gjeldende regelverk og kommenterte at «det er å håpe at disse problemene blir tatt opp av de lovgivende myndigheter». I Rt 1997 s. 534 gikk Høyesterett enda et skritt lengre, og bemerket at «lovgiver etter min mening bør vurdere» om det burde åpnes for lovendring. Domstolens oppfordring om lovendring hører imidlertid sjeldenhetene til.

Strafferammene oppstiller en øvre og nedre grense for straff domstolen kan utmåle. Innføring av særskilt minstestraft setter en nedre skranke for straff som kan utmåles, og utgjør dermed en begrensning i domstolens skjønn ved straffutmålingen. I voldtektslovgivningen illustrerer minstestraft-historikken at lovgiver og domstol har beveget seg i utakt i spørsmålet om hvilket straffenivå som bør gjelde for voldtekt. I det følgende vil jeg undersøke denne historikken.

2.3 Kort om bruken av minstestraft i straffelovgivningen

Utviklingen de senere år har gått i å oppheve gjeldende minstestraffer.¹⁴ Ved vedtakelse av straffeloven 2005 uttrykte straffelovkommisjonen generell skepsis til bruken av minstestraffer, men foreslo at minstestraft for drap, grovt drap og grov seksuell omgang med

¹⁴ Innst. O nr 72 (2004-2005) s. 28

barn under 14 år skulle opprettholdes.¹⁵ Kommisjonen var imidlertid enstemmig i sitt forslag om å ikke videreføre minstestrafen for voldtekt.

Departementet sluttet seg i det vesentlige til straffelovkommisjonen syn. De presiserte at minstestraft bør forbeholdes alvorlige angrep på de mest beskyttelsesverdige interesser, den seksuelle integritet og rettsstaten. På bakgrunn av dette foreslo de videreført minstestraft for drap, grovt drap, voldtekt, grov seksuell omgang med barn under 14 år, grov brannstiftelse, grove narkotikalovbrudd og særlig motarbeidelse av rettsvesenet.¹⁶ I straffeloven 2005 er det 9 paragrafer som oppstiller minstestraft.¹⁷

I forlengelse av undersøkelse av minstestraft i voldtektslovginviden, er det interessant å se hvordan argumentasjonen gjør seg gjeldende for andre typer lovbrudd der minstestraft er anvendt. For drap, etter strl. § 275, gjelder det en minstestraft på 8 år. I forarbeidene til datidens minstestraft på 6 år for drap, ble minstestrafen omtalt som en «nødvendig verdimarkør» fordi «forbrytelsene vil normalt være så grove (straffverdig) at det er uaktuelt å sette straffen lavere».¹⁸ Minstestrafen gir med dette uttrykk for lovgivers syn på straffverdigheten av lovovertrudelsen. Sett i lys av minstestraft ved voldtekt, er det interessant å se om begrunnelsen for minstestrafen her er sammenfallende. Fremstår det «uaktuelt» å sette straffen for voldtekt lavere enn dagens minstestraft?

2.4 Utviklingen av minstestraft for voldtekt til samleie 1902-2010

Minstestrafen ved voldtekt har gjennomgått mange revisjoner siden den ble innført, herunder har den både blitt hevet og senket. I det følgende vil jeg undersøke den utviklingen minstestrafen har gjennomgått, og hvilken argumentasjon som har vært avgjørende for endringene i straffenivået.

¹⁵ NOU: 2002:4 s. 150

¹⁶ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) s. 138

¹⁷ Matningsdal (2015) s. 34

¹⁸ Ot.prp. nr 90 (2003-2004) s. 138

Ved straffeloven av 1902 ble voldtektsbestemmelsen innført i den formen vi kjenner til i dag. Minstestrafen for voldtekt var da 1 års fengsel. Denne ble ved lov av 4 juli 1927 nr. 9 oppjustert til 3 år. Forarbeidene presiserte at:

«Komiteen anser det ikke tvilsomt at våre domstoler under den nugjeldende straffelov gjennomgående har anvendt en langt ringere straff for sedelighetsforbrytelser enn forutsatt av lovgiveren.»¹⁹

Minstestrafen på 3 år stod seg frem til 1963, da den ble reversert til 1 år. Forarbeidene viste til at det høye minstestrafennivået hadde hatt utilsiktede virkninger som urimelig strenge straffer, utstrakt bruk av deldom, frifinnelser og påtaleunnlater. ²⁰ Det ble av departementet vist til at:

«faste minstestrafte har tatt fra dommerne muligheten til i tilbørlig grad å ta hensyn til det enkelte tilfelles egenart».²¹

Formålet ved reverseringen var ikke at straffenivået skulle bli lavere, men at straffeutmålingen skulle bli mer elastisk og at domstolen skulle få mer skjønn ved straffeutmålingen.

I år 2000 kom den neste revisjonen av seksuallovgivningen. Voldtektsbestemmelsens virkeområde ble utvidet til å også omfatte «ute av strand»- tilfellene / sovevoldtektene, som ved straffeutmålingen skulle være likestilt de såkalte ordinære voldtektene.

Både seksuallovbruddsutvalget (utvalg nedsatt av Justisdepartementet) og departementet mente at straffenivået for voldtekt var for lavt, men ønsket *ikke* å øke minstestrafen.

Departementet viste til at heving i straffenivå lå til domstolens bord, ved at det er «domstolene gjennom sin praksis som må heve nivået for utmålt straff i voldtektssaker».²²

Departementet uttrykte videre skepsis til bruken av minstestrafte, og viste til at «historien har vist at minstestrafte – også for seksualforbrytelser – kan virke som en tvangstrøye og gjøre det vanskelig for domstolene å fastsette den fengselsstraff som vil være rimelig ut fra de konkrete omstendigheter i saken, eller føre til uberettigede frifinnelser».²³

¹⁹ Ot.prp.nr 8 (1927) s. 11

²⁰ Ot.prp. nr. 40 (1961-1962) s. 6

²¹ Ibid. S. 7

²² Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 49

²³ Ibid. S. 46

Til tross for skepsisen til minstestraffer, presiserte departementet at straffenivået i alvorlige voldtektssaker fortsatt synes å ligge noe lavt, og at kritikken mot straffenivået hadde vært «såpass omfattende og har kommet fra så mange ulike hold, at det kan diskuteres om domstolene her har vært på linje med den alminnelige rettsfølelse». ²⁴ Justiskomiteen viste i sine merknader til at de har «flere ganger påpekt at straffenivået for seksuelle overgrep ligger for lavt, og finner grunn til gjenta dette». I forlengelsen av dette påpekte komiteen at de «forventer at domstolene tar hensyn til lovgivers synspunkter»²⁵ om strengere straffenivå i voldtektssaker.

De overnevnte uttalelsene kan oppsummeres som misnøye vedrørende straffenivået i voldtektslovgivningen, og et sterkt signal om at domstolen skulle ta lovgivers betraktninger om straffenivå til etterretning. Heving av minstestrafen var imidlertid departementet mot. Til tross for dette ble minstestrafen, etter Stortingets initiativ, hevet fra 1 til 2 år ved lov av 11 august 2000.

Etter straffeskjerpningen i 2000, ble det i Høyesterett avsagt to dissensrommer: Rt 2002 s. 1288 og Rt 2000 s. 1295. I begge dommene ble deler av straffen gjort betinget. Flertallet sondret mellom straffverdighet mellom de tradisjonelle voldtektene, og «ute av strand»- tilfellene. Disse dommene ble kritisert av enkelte Stortingsrepresentanter. ²⁶ Høyesterettsdommer Magnus Matningsdal uttalte i et intervju med Rett24 i januar 2021, at disse dissensdommene utløste sterk misnøye på Stortinget, og utgjorde etter hans mening:

«en vesentlig del av bakgrunnen for de mer presise retningslinjene om straffenivå som kom til uttrykk ved vedtakelsen av straffeloven 2005. Så Høyesterett har nok selv delvis bidratt til at det gikk som det gikk med hensyn til bruken av «normalstraff» som utgangspunkt for straffeutmålingen». ²⁷

De presise retningslinjene som Matningsdal viser til kom ved straffeloven av 2005.

Departementet viste i forarbeidene til at «voldtekt bør straffes strengere enn i dag og at det er behov for en kraftigere skjerpning enn den trinnvise hevingen av straffenivået som skjer over

²⁴ Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 49

²⁵ Innst. O. nr 92 (1999-2000) s. 12

²⁶ Matningsdal «Høyesterett som straffedomstol – straffutmåling». 578

²⁷ Matningsdal, Rett24 23.01.2021

tid i rettspraksis». ²⁸ Minstestrafen ble derfor foreslått hevet til 3 år. Justiskomiteen sluttet seg til at straffenivået var for lavt, og måtte «skjerpes betraktelig». ²⁹

Departementet mente også at straffenivået måtte skjerpes betraktelig, for «bedre å reflektere alvorligheten i lovbruddet (forholdsmessighetsvurderingen) og for å samsvare bedre med straffenivå for andre typer straffebestemmelser som beskytter den enkeltes fysiske integritet (ekvivalensvurderingen)». ³⁰

Minstestrafen ble dermed hevet fra 2 til 3 år ved lov av 25 juni 2010 nr 46. Dette ble gjort for at endringene kunne tre i kraft straks (straffeloven av 2005 trådte først i kraft 1.oktober 2015). Det ble ved lovendringen også gitt anvisning et nytt normalstraffenivå på 4 år. Hvilke konsekvenser denne normalstraffen fikk for straffenivået, kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

2.5 Begrunnelsen bak minstestrafen: taler disse argumentene for dagens minstestraft?

I det følgende vil jeg gjennomgå noen av argumentene som er benyttet i forbindelse med de ulike revisjonene av minstestrafen. Målet ved gjennomgangen er å se hvordan begrunnelsen for den stadige økningen i straffenivået står seg i dag. Minstestrafens utvikling viser at minstestrafen i dag er tilbake til nivået som var før 1963. Har argumentene som talte *mot* en høy minstestraft endret seg siden denne gang, slik at disse argumentene ikke gjør seg gjeldende på dagens minstestraft? Eller har historien gjentatt seg selv? Og er det slik at Stortinget bedre er i takt med «folkets mening» i ropet om høyere straffer enn det domstolen er? Eller er det mer nyansert enn som så: og kanskje dermed er et behov for en ny debatt knyttet til minstestrafen i voldtektslovgivningen?

²⁸ Ot.prp. nr 22 (2008-2009) s. 228

²⁹ Innst. O nr. 73 (2008-2009) s. 50

³⁰ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 226

2.5.1 Er “den alminnelige rettsfølelse” et argument *for* forhøyet straffenivå?

Som nevnt i punkt 2.4.1 stilte lovgiver seg ved lovrevisjonen i år 2000 kritisk til straffenivået Høyesterett utmålte i voldtektssakene, og mente i denne sammenheng at:

«det kan diskuteres om domstolene her har vært på linje med den alminnelige rettsfølelse». ³¹

Uttalelsen fremstår som et argument *for* skjerpet straffenivå, og dermed også legitimere behovet for en skjerpet minstestraft. Minstestraften ble ved denne lovendringen hevet fra 1 til 2 års fengsel. Som historien viser har straffenivået siden denne gangen blitt ytterligere skjerpet. I Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) foreslo departementet minstestraften videreført på grunn av den «massive kritikken som i lang tid har vært rettet mot straffutmålingspraksis i voldtektssaker», og at det derfor var «uaktuelt» å fjerne minstestraften på 2 år så kort tid etter vedtakelsen³². Ettersom argumentet om «den alminnelige rettsfølelse» synes å ha hatt betydning i utviklingen av det skjerpet straffenivået, finner jeg grunn til å stille spørsmål om hva dette begrepet egentlig betyr, og om det er slik at domstolen bevegde seg i utakt med folkemeningen ved straffeutmålingen i voldtektssakene.

Begrepet «den alminnelige rettsfølelse» synes ikke definert i loven, forarbeidene eller rettspraksis. I juridisk teori er det imidlertid særlig benyttet to definisjoner av begrepet. Mads Henry Andenæs definerte begrepet som «den alminnelige oppfatning i samfunnet om hvordan rettstilstanden er eller bør være». ³³ Anders Christian Stray Ryssdal definerte begrepet i Advokatforeningens årstale i 2007 som «en følelse, en verdimesig oppfatning eller bevissthet, om hva som er den rettferdige løsningen». ³⁴ Setter man disse definisjonene opp mot forarbeidelsesuttalelsene nevnt over, blir spørsmålet om den alminnelige rettsfølelse her tilsier at folket mener at skjerpet straffenivå i voldtektssakene er rettferdig, og er slik rettstilstanden bør være.

³¹ Ot.prp. nr 28 (1999-2000) s. 49

³² Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 138

³³ Andenæs (2009) s. 116

³⁴ www.advokatforeningen.no/globalassets/2245/arstalen-2007.pdf

Hvilken holdning «folket» har til straff ble undersøkt i en dansk undersøkelse fra 2006: «Flemming Balvig: Danskernes syn på straf, København: Advokatsamfundet 2006»³⁵.

I undersøkelsen ble det skilt mellom folks generelle rettsoppfatning, den informerte rettsoppfatning og den konkrete rettsoppfatning. Den generelle rettsoppfatningen ble undersøkt ved telefonundersøkelser, der deltakerne ble spurt om de på generell basis syntes straffene var for strenge, for milde eller passelige. Ved den informerte rettsoppfatning fikk deltakerne vite mer om hvilket lovbrudd som gjaldt og de ulike sanksjonsmulighetene som fremkom av loven. Den konkrete rettsoppfatning ble undersøkt ved at deltakerne ble presentert en konkret rettsak på video, slik at den skulle fremstå mest mulig lik en vanlig sak.

Undersøkelsen viste at ved den generelle delen mente flertallet at straffnivået burde heves. I den informerte delen kom det frem at fleste trodde at domstolen utmåler lavere straffer enn det som faktisk er tilfellet. Ved den informerte delen viste også undersøkelsen av over halvparten ville straffe *mildere* enn det domstolen faktisk gjør. Samtidig som de i realiteten satt en mildere straff enn domstolen utmåler, viste undersøkelsen at folk selv trodde at de var strengere enn domstolen. Tendensen til mildere straffnivå ble ytterligere forsterket ved undersøkelse av den konkrete rettsoppfatningen.

Funnene ved undersøkelsen viste at folk umiddelbart hadde inntrykk av at straffnivået var lavt. Ved økning i kunnskap om sakene og lovverket viste tendensen at de selv ville utmåle mildere straffer. Undersøkelsen viste at mange hadde et feilaktig bilde av hvordan straffutmålingen foregår i praksis, og at tendensen hos deltakerne var at flertallet under den informerte og konkret rettsoppfatningen ville straffet *mildere* enn det domstolen gjør.

Etter denne undersøkelsen ble det gjennomført en tilsvarende undersøkelse for hele Norden. I Norge viste resultatene samme tendenser som ved undersøkelsen til Flemming – altså at folk oppfattet at domstolen dømte mildere enn den faktisk gjør, og at jo mer informert de selv ble om lovverket og sanksjonsmuligheter, jo mildere ville de selv ha straffet.³⁶ Denne undersøkelsen var imidlertid basert på færre deltakere enn ved Flemmings undersøkelse.

Tilknyttet forarbeidelsesuttalelsene som reiste spørsmålet om domstolen var på linje med den alminnelige rettsfølelse, bør det utvises forsiktighet ved å trekke noen konklusjoner basert på

³⁵ Flemming Balvig: Danskernes syn på straf, København: Advokatsamfundet 2006

³⁶ Leir Petter Olaussen: Straffenivået og folks holdninger til straff i Norge, OIO: Insitutt for kriminologi og rettssosiologi 2010

resultatene som fremkommer i undersøkelsene. Grunnen til dette at undersøkelsene er gjennomført i henholdsvis 2006 og 2009, altså etter uttalelsene i forarbeidene i år 2000. Den største undersøkelsen er også fra Danmark, som til tross for mange likheter i straffeutmålingen – har et annet lovverk enn Norge. Til tross for at man ikke kan konkludere på bakgrunn av undersøkelsene, syntes resultatene å representere noen generelle utgangspunkter ved folks holdning til straff. Sett i lys av seksuallovgivningen i Norge, tyder resultatene i undersøkelsene at tendensen om at folket unisont har ønsket seg et høyere straffnivå er mer nyansert enn det lovgiver har gitt uttrykk for.

Straffelovkommisjonen skriver i sin delutredning til straffeloven at «den alminnelige rettsfølelse» ikke bør brukes som et argument *for* minstestraft. Dette begrunner de med at det betydelig innslaget av lekmenn i domstolen bidrar til at den alminnelige rettsfølelse er like godt representert her som i samfunnet for øvrig. De presiserer at «det ikke er gitt at lovgiverne i større utstrekning enn et betydelig antall fag- og lekdommere representerer den alminnelige rettsfølelse». ³⁷ De viser også til at det er rimelig å tro at folks generelle holdning til straffnivå dannes på bakgrunn av ulike lovbrudd i abstrakt form. Dette er sammenfallende med resultatene de overnevnte undersøkelsene viser.

Det at departementet finner grunn til å diskutere om domstolen er i takt med den alminnelige rettsfølelse, fremstår som er utslag av kritikk mot straffnivået, som var fremsatt over tid, og misnøyen lovgiver har uttrykt over manglende oppfølging av deres føringer om skjerpet straffnivå i voldtektssakene. Etter mitt skjønn illustrer dette spenningsforholdet mellom lovgiver og domstol i spørsmålet om hvilket straffnivå som er riktig, og begrunnelsen for dette. Det er etter dette neppe belegg for å hevde at domstolen var i utakt med folkemeningen før år 2000.

Ettersom vi i Norge har et representativt demokrati, der befolkningen velger stortingsrepresentanter som fatter beslutninger på folkets vegne, kan det argumenteres for at lovgiver alltid representerer folket, også når de gir føringer om forhøyet straffnivå. Dette må imidlertid nyanseres noe, ettersom det rent faktisk er politikere som utgjør representantene på Stortinget, og det vanskelig kan representere hva hele folket mener til enhver tid, i enhver sak. Argumentet om «den alminnelige rettsfølelse» fremstår med dette ikke som et argument som entydig kan brukes til å argumentere for *skjerpet* straffnivå. Snarere tvert imot.

³⁷ Ot.prp. nr 90 (2003-2004) s. 135

2.5.2 Er argumentene for reduksjon av minstestrafen i 1963 sammenfallende med dagens kritikk mot minstestraft?

I 1963 ble minstestrafen for voldtekt redusert fra 3 år til 1 år. Hovedbegrunnelsen for nedjusteringen knyttet seg til at domstolsskjønnet var blitt for snevert. I flere dommer ble det vist til at straffen ville vært utmålt annerledes dersom retten ikke hadde vært bundet av minstestrafen.³⁸ I forarbeidene til straffereduksjonen ble det vist til at minstestrafen på 3 år hadde ført til utilsiktede virkninger som urimelige strenge straffer, utstrakt bruk av deldom, frifinnelser og påtaleunnlatelser.³⁹

Minstestraft som virkemiddel i seksuallovgivningen har vært omdiskutert helt siden innføringen. De som er skeptisk til bruken av minstestraft viser blant annet til de utilsiktede virkningene nevnt over, ved at domstolens skjønn blir innsnevret på en slik måte at straffeutmålingen ikke blir tilpasset nyansene i den enkelte sak. På den andre siden viser tilhengerne av minstestraft som virkemiddel at straffenivået for voldtekt historisk har vært for lavt, og at minstestraft derfor er nødvendig for å sikre et tilstrekkelig høyt straffenivå i disse sakene.

Per 2021 er minstestrafen tilbake til samme nivå som før 1963: altså 3 års fengsel. Det er dermed betimelig å spørre om argumentasjonen *mot* en minstestraft på 3 år har endret seg sett i lys av begrunnelsen for dagens minstestraft? Har utviklingen de siste ca. 60 årene vist at argumentene knyttet til nedjustering av minstestrafen i 1963 stiller seg annerledes i dag? Eller er det andre argument som gjør seg gjeldende som begrunnelse for dagens minstestraft?

Argumentet fra 1963 som synes tillagt størst vekt ved nedjusteringen var den negative effekten minstestrafen hadde i forbindelse ved innsnevring av domstolsskjønnet. Dette argumentet er gjenkjennelig fra dagens debatt rundt minstestrafen. Senest ble dette vist til av justispolitisk talsperson i Høyre, Peter C. Frølich 15. mai 2021. Han viser til at Høyre vil gå inn for lavere minstestraffer, ved å «gi dommerne større tillitt og handlingsrom i straffeutmålingen ved å både redusere minstestraffene og øke maksstraffene»⁴⁰

Argumentet som knytter seg til risikoen for uriktige frifinnelser er også brukt i kritikken av dagens minstestraft. Kristin Fagerheim Hammervik i Bistandsadvokatutvalget i

³⁸ NOU 1997:23 s. 6 og f.eks. Rt. 1957 s. 118, 899, 1073 og 1158

³⁹ Ot.prp. nr 60 (1961-1962) s. 6

⁴⁰ <https://www.tv2.no/a/14002647/>

Advokatforeningen, pekte i 2018 på hennes erfaringer om at beviskravet i sakene blir strengere. Hun mener minstestrafen «påvirker bevisvurderingen (...) Det skjer nok at vi får frifinnelser fordi straffen er for høy»⁴¹ Professor Dr. Juris Anne Robberstad løfter en lignende problemstilling i en kronikk i Aftenposten i 2009. Hun skriver følgende: «de som skal avgjøre skyldspørsmålet kvier seg til å si ja på dette, fordi konsekvensene for tiltalte blir så store. (...) Da vil man heller frifinne enn domfelle».⁴²

Argumentet om at minstestrafen fører til urimelig høyt straffenivå er også et argument som blir brukt i minstestrafdebatten i dag. Rune Bård Hansen, lagdommer i Agder lagmannsrett, skriver i artikkelen «Fra utuktig omgang til sovevoldtekt – straffeutmåling på ville veier» at han mener at straffen for sovevoldtekter har blitt for «steng og unyansert».⁴³ Hansen kritiserer også uproporsjonaliteten ved straffeutmålingen som et resultat av en rigid minstestraf og normalstraf. Han viser særlig til Rt 2012 s. 1084, der det ble utmålt straff til fengsel i 4 år og 6 måneder for en voldtekt som varte i 2 timer og 45 minutter. Voldtekten omfattet også flere ulike former for seksuell omgang og samleier, og det forelå voldsbruk som ble tillagt vekt i skjerpene retning. Til tross for mange brutale elementer, ble straff utmålt «kun» 6 måneder over normalstraffenivå. Høyesterettsdommer Magnus Matningsdal stiller seg bak denne kritikken av proporsjonaliteten som bla fremgår av denne overnevnte dommen, ved å skrive at «det er vanskelig å ikke være enig i deler av hans kritikk».⁴⁴ Hansen viser også til proporsjonalitet mellom straffeutmålingen for voldtekt sammenlignet med det han mener er lavt straffenivå ved barnepornografi. Også denne kritikken stiller Matningsdal seg bak.⁴⁵

Generalsekretær i Den Norske Advokatforening, Merete Smith, viser til argumentene som ble brukt for nedjustering av straffenivået i 1963, og mener at denne erfaringen er «glemt», ved at man tok i bruk høyere minstestraf som en «enkelt måte å vise handlekraft på seksuallovbruddsfeltet».⁴⁶

⁴¹ <https://www.advokatbladet.no/bistandsadvokater/bistandsadvokater-vil-gi-mulighet-til-a-fravike-minstestraf-i-voldtektssaker/115497>

⁴² <https://www.aftenposten.no/meninger/i/04jX2/opphev-minstestrafen>

⁴³ Lov og rett 2013 s. 688701 «Fra utuktig omgang til sovevoldtekt – straffeutmåling på ville veier»

⁴⁴ Matningsdal, «Høyesterett som straffedomstol – straffeutmåling» s. 578

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ <https://www.advokatforeningen.no/merete-smiths-blogg1/minstestraf-for-voldtekt-kan-bidra-til-uriktige-dommer/>

Et viktig poeng i denne debatten er at både tilhengerne og kritikerne av minstestrafen syntes å ha det samme målet ved seksuallovgivningen: at flest mulig av de som voldtar skal bli dømt for den straffbare handlingen, og straffenivået skal reflektere den alvorlige forbrytelsen voldtekt er. Poenget ved høyt straffenivå illustreres ved den uttrykkelige presiseringen av at ved «de større og styggare brot mot sedkapen» skulle straffen etter nedjusteringen av minstestrafen i 1963 være «like streng som tidligere». ⁴⁷ Skillelinjene i debatten går imidlertid ved spørsmålet om minstestraft (og nå også normalstraffen) for voldtekt har medført utilsiktede konsekvenser, og dermed utgjør et uhensiktsmessig virkemiddel i straffeutmålingen.

Dersom de uheldige virkningene som begrenset dommerskjønn, uriktige frifinnelser og uproporsjonale avgjørelser *er tilfellet* i praksis, er det nærliggende å tro at resultatet av minstestrafen representerer det motsatte av målet i voldtektslovgivningen, nemlig at færre av skyldige blir dømt. Det er flere av argumentene som blir vist til ved dagens straffeutmåling som er nærmest identisk med den kritikken som førte til nedjusteringen i 1963. Dette kan tale for at utviklingen av minstestrafen de siste ca. 60 årene ikke har endret seg nevneverdig, og at situasjonen er slik Merete Smith indikerer, nemlig at erfaringene er «glemt».

På den andre iden har samfunnet gjennomgått store endringer siden 1960-tallet. Ved vedtakelse av ny straffelov 2005 beskrev departementet straffelovgivningen slik:

«Straffelovgivningen avspeiler hvilke verdier et samfunnet setter høyt, hvor utsatt verdiene er, og hvor strengt felleskapet finner det nødvendig og rettferdig å straffe dem som krenker verdiene». ⁴⁸

Disse verdiene er ikke statisk, men utvikler seg i takt med samfunnsutviklingen for øvrig. På seksuallovgivningens område er det ikke tvil om at samfunnsutviklingen, herunder samfunnets bevisstgjøring av alvorlighetsgraden av voldtekt, har endret seg betraktelig i løpet av de siste 60 årene. Dette kan tale for at straffeutmålingen har hatt en naturlig utvikling mot strengere straffenivå, noe som også inkluderer en forhøyet minstestraft.

Svaret på om historien har gjentatt seg selv er nok ikke entydig. Mange av de samme argumentene er sammenfallende, herunder særlig behovet for vidt domstolsskjønn. På den andre siden har samfunnet gjennomgått store endringer, spesielt knyttet til samfunnet syn på

⁴⁷ Innst. O. V (1962-63) s. 2

⁴⁸ Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 17

seksuallovgivningen. Voldtektsbestemmelsen har også blitt utvidet, ved at sovevoldtektene i år 2000 ble likestilt ved såkalte ordinære voldtekter. De sammenfallende argumentene kan derfor etter mitt skjønn til en viss grad benyttes til å understøtte Smits påstand om at erfaringene er «glemt». Dette må imidlertid nyanseres noe, ettersom seksuallovgivningen har gjennomgått store endringer, noe som taler for at det også er andre argument som taler for at minstestrafen er tilbake til samme nivå som før 1963.

3 Normalstraff

3.1 Angivelse av normalstraffenivå i voldtektslovgivningen

Departementet foreslo i den siste delproposisjonen til straffeloven 2005 at det i tillegg til økning i minstestrafen skulle innføres et nytt normalstraffenivå i voldtektslovgivningen.⁴⁹

Det ble gjort klart fra Stortinget at de angitte normalstraffenivåene skulle gjelde straks.

Høyesterett la i Rt 2009 s. 1412 og Rt 2009 s. 1423 til grunn at det angitte normalstraffenivået ikke kunne gi full anvendelse ved straffeutmåling etter straffeloven 1902. For å øke

straffenivået før straffeloven av 2005 ble iverksatt, ble lov av 25 juni 2010 nr. 46 vedtatt.

Denne loven hevet minstestrafen fra 2 til 3 år, og det ble i forarbeidene gitt anvisning til et normalstraffenivå.⁵⁰

Den angitte normalstraffen representerte et ytterligere skjerpende element ved straffeutmåling for voldtekt. Behovet for et skjerpet straffenivå, herunder angivelse av et normalstraffenivå, ble begrunnet av departementet på følgende måte:

«Straffenivået må reflektere at voldtekt er et av de mest alvorlige forbrytelsene mot en persons fysiske, psykiske og seksuelle integritet og som oftest vil ha dyptgripende skadevirkninger og medføre reduksjon i livskvalitet for den som rammes.»⁵¹

Av justiskomiteen ble behovet for normalstraffenivå begrunnet ved at det

«kun er de minst alvorlige handlingene som omfattes av gjerningsbeskrivelsen, som skal ilegges minstestrafen.»⁵²

⁴⁹ Ot.prp. nr. 22 (2008–2009)

⁵⁰ Prop 97L (2009-2010)

⁵¹ Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 226

⁵² Innst. O. Nr 72 (2004-2005) s. 29

Departementet støtter seg til justiskomiteens uttalelse, og presiserte at

«normalstraffenivået for voldtekt, uten særlig formildende eller skjerpene omstendigheter, må da være betydelig høyere». ⁵³

Angivelse av et normalstraffenivå er et virkemiddel lovgiver kan benytte for å påvirke straffenivået i skjerpene retning. Til forskjell fra den formelle bindingen lovgiver foretar ved innføring av minstestrafte, representerer angivelse av normalstraffenivå i lovforarbeidene hvilket straffenivå lovgiver mener *bør* gjelde for nærmere angitte tilfeller. Det å angi slike konkrete retningslinjer for domstolen er et virkemiddel lovgiver benyttet for første gang ved vedtakelsen av straffeloven 2005. Det foreligger ingen konstitusjonelle skranker for å angi slikt normalstraffenivå, men det er på lik linje med minstestraft sjeldent benyttet. Dette er begrunnet i den tradisjonelle fordelingen av roller lovgiver og domstolen innehar ved straffeutmålingen, der domstolen historisk har innehatt vidt skjønn. Innføring av normalstraff oppstiller en begrensning i dette vide dommerskjønnet. I de tilfellene lovgiver likevel har valgt å angi normalstraffenivå synes målet sammenfallende med argumentasjonen for vedtakelse av minstestraft: nemlig å øke straffenivået på en rask og effektiv måte.

I den følgende fremstillingen skal jeg undersøke hvordan normalstraffenivået har blitt fulgt opp av domstolene. Har domstolen lojalt anvendt normalstraffenivået? Og har kombinasjonen av minstestraft og normalstraff hatt noen utilsiktede konsekvenser for straffenivået?

3.1.1 De ulike normalstraffenivåene for voldtekt

Det angitte normalstraffenivået for voldtekt presenterer den straff lovgiver mener bør utmåles i «saker hvor det ikke foreligger spesielle skjerpene eller formildende omstendigheter». ⁵⁴ I seksuallovginvingen er det innført tre ulike kategorier av normalstraffenivå.

Den første kategorien omfatter de såkalt «ordinære» voldtektene. Det omfatter i denne sammenheng de voldtektene som blir omfattet av minstestrafte i strl. § 292. Det uttales i lovforarbeidene at normalstraffenivået i disse tilfellene «bør ikke være under fengsel i 4 år».

55

⁵³ Ot.prp. nr 22 (2008-2009) s. 228

⁵⁴ Otp.prp.nr 22 (2008-2009) s. 228

⁵⁵ Ot.prp. nr 22 (2008-2009) s. 229

Den andre kategorien er de voldtektene der det foreligger skjerpene omstendigheter. I disse tilfellene var utgangspunktet etter Ot.prp. nr 22 (2008-200) at straffnivået ikke bør være «under fengsel i 5 år». ⁵⁶ I Prop 97L (2009-2010) oppjusterer departementet dette, ved at straffnivået der det foreligger skjerpene omstendigheter ikke bør være «under 6 år». ⁵⁷

Den tredje kategorien angir normalstraffnivået for voldtekt til seksuell omgang som ikke omfattes av minstestrafen. Departementet presiserer at det ikke skal «gå noe markert skille i straffnivå mellom voldtekter som omfattes av minstestrafen, og andre voldtekter». ⁵⁸

Det fremgår av forarbeidene at normalstraffnivåene skal være veiledende, og tjene som et utgangspunkt for «hvor på skalaen vurderingene skal starte»⁵⁹ Departementet viser imidlertid til samspillet mellom lovgiver og domstol ved straffeutmåling, og presiserer at:

«Forslagene i proposisjonen her er på ingen måte ment å rokke ved domstolens frihet til å fastsette den straff i den enkelte sak som de til enhver tid finner riktig ut fra tilgjengelige og relevante straffeutmålingsmomenter, men et tungtveiende slikt moment vil nettopp være lovgivers klart uttrykte og begrunnede uttalelser om hvor normalstraffnivåene bør ligge.»⁶⁰

Videre peker de på normalstraffnivået ikke «er ment å gjøre straffeutmålingen statisk eller skjematisk». ⁶¹

Disse uttalelsene harmonerer godt med lovforarbeiders vekt som rettskilde. Lovforarbeider har normalt stor vekt som rettskilde fordi den kaster lys over lovgivers hensikt med lovteksten. Begrunnet i domstolens lojalitet til lovgiver blir bestemmelser stort sett tolket i samsvar med forarbeidene. Lovforarbeider har imidlertid ikke samme rettskildemessige vekt som lovtekst, og detaljerte retningslinjer i forarbeidene tilknyttet straffnivå er dermed ikke formelt bindende for domstolen på samme måte som lovtekst er. Uttalelsene over presiserer uttrykkelig at domstolsskjønnet ved utmåling av straff for voldtekt fremdeles skulle bestå, og straffeutmålingen ikke er ment å bli statisk eller skjematisk. Til tross for at

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Prop 97L (2009-2010) s. 19

⁵⁸ Prop 97 L (2009-2010) s. 20

⁵⁹ Ibid s. 19

⁶⁰ Prop 97L (2009-2010) s. 6

⁶¹ Ibid. S. 19

domstolsskjønnet skal bestå, er det klart presisert at uttalelsene om normalstraffenivå bør gjelde som et *tungtveiende* moment ved straffeutmålingen.

Oppsummert fremstår de overnevnte uttalelsene dithen at normalstraffenivået for voldtekt er det klare utgangspunktet, men ikke ment å være absolutt bindende for domstolen. Et interessant spørsmål i den videre avhandlingen er hvordan domstolen har forholdt seg til det angitte normalstraffenivået. Som illustrert tidligere i oppgaven har minstestrafteffen for voldtekt flere ganger vært utsatt for ulik tolkning fra lovgivers og domstolens side. Dette synes å ha hatt stor betydning i utviklingen av minstestrafteffen. Spørsmålet om domstolen lojalt har fulgt normalstraffenivået angitt av lovgiver fremstår derfor som interessant å undersøke.

3.2 Domstolens oppfølging av det angitte normalstraffenivået

Rt 2011 s. 734 var den første dommen som ble avsagt i Høyesterett etter hevingen av minstestrafteffen og innføringen av normalstrafteffen i 2010. Førstevoterende viser til lovendringen, og presiserer at «for straffbare handlinger som er begått etter at lovendringene trådte i kraft, skal domstolene altså fullt ut bygge på de forhøyede nivåer som er forutsatt i motivene til lovendringen». ⁶²

I Rt 2012 s. 1216 kommenterer Høyesterett adgangen til å utmåle betinget straff ved voldtekt. Tiltalte hadde i denne saken hadde flere samleier med en jente på 13 år og 7 måneder. Lagmannsretten hadde gjort 1 år og 6 måneder av strafteffen på 3 år betinget. Høyesterett gjorde hele strafteffen ubetinget. I denne sammenhenger bemerker førstevoterende:

«Her kan jeg ikke følge lagmannsretten. Som det fremgår foran, har ikke lovgiver lagt opp til at det skal skje en gradvis overgang til det høyere straffenivået som er forutsatt ved lovendringen etter at lovendringen er trådt i kraft. Dette støter ikke an mot overordnede normer, og da må domstolene lojalt følge opp de retningslinjene som er lagt ved lovendringen. En slik straff fremstår som streng, og blir vesentlig strengere enn det Høyesterett før lovendringen har ansett som passende. Men loven ble endret

⁶² Rt 2011 s. 734 (11)

nettopp for å bringe straffene opp på det lovgiver anser som det ønskede nivå, så raskt som mulig, jfr. Prop. 97 L (2009–2010) side 5»

Førstevoterendes uttalelser viser at til tross for at Høyesterett fant det nye straffenivået «vesentlig strengere» enn den straff de ville utmålt *før* lovendringene, fulgte de lojalt opp det nye straffenivået.

I artikkelen «Høyesterett som straffedomstol – straffutmåling»⁶³ skriver Høyesterettsdommer Magnus Matningsdal i kapittel 4.3 «Har Høyesterett gått for langt i å følge lovgivers angivelse i forarbeidene om fremtidig straffenivå?» at hans standpunkt er at «domstolene må etterleve lovgivers forutsetning om fremtidig straffenivå, selv om man personlig synes det er for strengt». Matningsdal viser videre til at det samme synspunktet er kommet til uttrykk av den danske professoren Toftegaard Nilsen, som omtalte det slik: «Jeg synes, det er uttrykt for domstolens respekt for demokratiet, at de, når loven gir et spillerum, skeler til, hvad lovgiver har ønsket med loven».⁶⁴

Ved etterfølgende rettspraksis synes tendensen fra Rt 2012 s. 1216 helt klar: domstolen forholder seg svært lojalt til de angitte normalstraffnivåene. Utgangspunktet for straffutmåling ved voldtekt begynner nærest uten unntak på 4 år for de «ordinære» voldtektene.⁶⁵

Det vil i denne sammenhengen kunne kaste lys overs samspillet mellom lovgiver og domstolen ved angivelse av normalstraffenivå og kort undersøke et annet lovområde der lovgiver også har innført normalstraff. Jeg vil derfor i det følgende kort undersøke normalstraffenivå ved innreiseforbud, for å se om normalstraffenivået her blitt fulgt tilsvarende lojalt som ved voldtekt.

3.2.1 Kort om normalstraff ved innreiseforbud – lignende tendenser som ved voldtektslovgivningen?

Innreiseforbud er regulert i utlendingsloven § 108 (3). I 2014 ble det i forarbeidene angitt normalstraffenivå for overtredelse av bestemmelsen. Ved førstegangsbrudd på innreise bør

⁶³ Matningsdal – «Høyesterett som straffedomstol – straffutmåling» s. 579

⁶⁴ Lov og Ret – 03 Maj 2001

⁶⁵ Se blant annet: Rt 2013 s. 193, Rt 2012 s. 1084, LA-2013-109478, Rt 2013 s. 198, LR-2014-66557

det ikke utmåles straff «under ett års fengsel». ⁶⁶ For ordinære andregangsbrudd på innreiseforbud bør det ikke utmåles straff under «ett år og seks måneder». ⁶⁷

I forarbeidene presiserer departementet at normalstraffenivåene «ikke er ment å rokke ved domstolens frihet til å fastsette den straff i den enkelte sak som de til enhver tid finner riktig ut fra tilgjengelige og relevante straffutmålingsmomenter, men et tungtveiende slikt moment vil være lovgivers klart uttrykte og begrunnede uttalelser om hvor normalstraffenivået bør ligge». ⁶⁸

Videre slår de fast at normalstraffenivåene ikke er ment å gjøre straffutmålingen «statisk eller skjematisk». ⁶⁹

Forarbeidelsesuttalelsene til utlendingsloven § 108 er så å si identiske med forarbeidelsesuttalelsene knyttet til normalstraffenivå for voldtekt. Utgangspunktet fremstår således sammenfallende: domstolen har anledning til å utøve skjønn ved vektlegging av straffutmålingsmomenter, men uttalelsene om straffenivå skal anses som et tungtveiende moment i denne vurderingen.

I spørsmålet om hvordan Høyesterett fulgte opp normalstraffenivået ved innreiseforbud er Rt 2015 s. 51 og HR-2019-2044-A illustrerende.

I Rt 2015 s. 51 var straffutmålingen knyttet til flere brudd på innreiseforbud. Førstevoterende viste her til det nye normalstraffenivået, og uttalte at lovgiver «på dette rettsområdet har valgt å gi uvanlig detaljerte anvisninger for straffutmålingen». Videre viser førstevoterende til at normalstraffenivået ikke er ment å rokke ved domstolens frihet til å fastsette den straff i den enkelte sak som de til enhver tid finner riktig, men at det etter hans skjønn må «forarbeidene forstås slik at rommet for dommerskjønn skal være markert mindre enn det som ellers hadde vært vanlig» ⁷⁰ Straffen ble utmålt etter angitt normalstraffenivå.

I HR-2019-2044-A viser også Høyesterett til forarbeidelsesuttalelsene i utlendingsloven § 108. Førstevoterende beskriver her adgangen Høyesterett har til å vektlegge formildende omstendigheter ved straffutmålingen i disse sakene som «snever», og at «dommerskjønnet er som nevnt markert mindre enn i saker uten tilsvarende anvisninger på normalstraffenivå fra

⁶⁶ Prop 181 L (2012-2013) s. 21

⁶⁷ Ibid. S. 21

⁶⁸ Ibid. S. 5

⁶⁹ Ibid s. 19

⁷⁰ Rt 2015 s. 15 (16)

lovgiver.⁷¹ Straffeutmålingen tok også i denne dommen utgangspunkt i angitt normalstraffenivå.

Overnevnte dommer viser at domstolen forholder seg lojalt til angitte normalstraffenivå. På samme måte som i voldtektslovgivningen fremstår terskelen til å fravike normalstraffenivået som høy. Den videre fremstillingen knytter seg til nettopp dette spørsmålet: i hvilke tilfeller avviker domstolen fra normalstraffenivået i voldtektssakene?

3.3 Adgangen til å fravike normalstraffenivået

Utgangspunktet etter lovforarbeidene er at normalstraffen på 4 år for de «ordinære» voldtekter gjelder i de tilfeller det ikke foreligger «spesielle skjerpene eller formildende omstendigheter».⁷² Strl. § 77 og 78 lovfester sentrale straffeutmålingsmomenter som kan vektlegges formildende eller skjerpene. Straffeutmålingsmomentene i § 77 og 78 utgjør fellesregler for reaksjonsfastsettelsen i strafferetten.

Oppramsingen av momenter strl. § 77 og § 78 er ikke uttømmende, jf. ordlyden «især tas i betraktning».

Videre vil jeg foreta en kortfattet oversikt over noen av straffeutmålingsmomentene, med fokus på hvordan de blir benyttet i praksis ved straffeutmåling i voldtektssaker. Det avgrenses imidlertid mot å gjennomgå alle momenter. Av ulovfestede momenter gjennomgår jeg kun momenter som kan vektlegges i formildende retning. Dette gjøres for å undersøke terskelen for å utmåle straff *under* det angitt normalstraffenivået. Avgrensingen mot å gjennomgå alle momenter gjøres på grunn av oppgavens størrelse. Oppgavens størrelse gjør også at det avgrenses mot gjennomgang av omfattende rettspraksis. Rettspraksis vil bli benyttet i det følgende for å illustrere noen av straffeutmålingsmomentene.

3.3.1 Lovfestede skjerpene omstendigheter

De lovfestede generelle skjerpene omstendigheter er regulert i strl. § 77 bokstav a) til 1). Dersom lovbruddet er begått med midler eller metoder som er særlige farlige eller har stort skadepotensial, eller har satt andres liv og helse i fare, kan dette vektlegges skjerpene.

⁷¹ HR-2019-2044-A (34)

⁷² Prop 97L (2009-2010) s. 19

Videre kan det vektlegges om formålet med lovbruddet var å få et vesentlig mer alvorlig resultat, eller at dette lett kunne blitt utfallet, eller at det er begått på en særlig hensynsløs måte, om det er ledd i planlagt / organisert virksomhet eller begått av flere fellesskap. Det samme gjelder dersom lovbyteren har utnyttet eller forledet unge eller særlig sårbare mennesker, eller har rammet mennesker som er forsvarsløse eller særlig utsatt for lovbrudd.

Dersom lovbruddet har bakgrunn i andres religion, nasjonale eller etniske bakgrunn, legning, funksjonsevne eller andre forhold som rammer grupper med særlig vernebehov, kan dette vektlegges skjerpene. Dersom lovbruddet er begått i offentlig tjeneste, eller forøvet med et særlig tillitsbrudd er dette også momenter som kan skjerpe straffen. Det samme gjelder dersom gjerningspersonen tidligere er dømt for lignende forhold eller i nærvær av barn som er under 15 år.

I forarbeidene er det lagt til grunn av når det foreligger skjerpene omstendigheter skal straff ikke utmåles til mindre enn 6 års fengsel. Dette utgangspunktet er fulgt opp i rettspraksis.⁷³

I HR-2020-739 presiserer Høyesterett at vilkåret om skjerpene omstendigheter innebærer at «voldtekt må være særlig alvorlig for at det angitte straffenivået på seks år eller mer skal kunne anvendes».

3.3.2 Lovfestede formildende omstendigheter

De lovfestede generelle formildende omstendighetene som kan vektlegges fremgår av strl. § 78 bokstav a) til i). Omstendigheter som kan vektlegges er tilfeller der gjerningspersonen dømmes for forsøk, der gjerningspersonen handler på grunnlag av avhengighetsforhold til annen deltaker / kun har deltatt selv i liten grad, har overskredet grensene for nødrett, nødverge eller selvtekt eller har handlet i berettiget harme, under tvang eller under overhengende fare. I de tilfeller der gjerningspersonen er under 18 år, kan ung alder vektlegges. Det kan også anses formildende dersom gjerningspersonen har handlet i uaktsom rettsuvidenhet, der gjerningspersonen har søkt forebygget, gjenopprettet eller begrenset skaden eller om lovbruddet i betydelig grad er foranlediget av skadelidtes forhold eller om det foreligger nærmere angitte psykiske lidelser eller forstyrrelser. Det kan også være formildende om det har gått lang tid siden lovbruddet, eller om lovbyter har gitt en

⁷³ Se bla HR-2020-739, Rt-2013-625 og Rt-2015-401

uforbeholden tilståelse eller selv er hardt rammet av lovbruddet. Sist kan det vektlegges formildende om det foreligger gode utsikter for rehabilitering.

I praksis er særlig alternativene i § 78 e) og i) vektlagt formildende i voldtektssaker. Etter strl. § 78 bokstav e kan det vektlegges om det har «gått lang tid siden lovbruddet», eller at «saksbehandlingen har tatt lengre tid enn rimelig ut fra lovbruddets art». Det er imidlertid en forutsetning at lovbrøyteren ikke kan lastet for den lange saksbehandlingstiden.

Etter alternativ i) kan lav alder føre til strafferabatt. I LB-2017-67261 ble alder tatt i betraktning som et formildende moment. Det var i denne saken tre gjerningsmenn som var 16 ½ på gjerningstidspunktet. På grunn av skjerpene omstendigheter i saken lå utgangspunktet på straff på ca 5 år. Dette ble redusert til fengsel i 3 år og 6 måneder, der to av disse ble gjort betinget.

3.3.3 Ulovfestede straffeutmålingsmomenter som kan vektlegges i formildende retning

Oppregningen av momenter i strl. § 77 og 78 er ikke uttømmende. Ved angivelsen av normalstraffenivået, viste departementet til viktigheten av å presisere hvilke omstendigheter *utover* de generelle momentene i strl. § 77 og 78 som skal regnes som formildende eller skjerpene.⁷⁴ Dette gjorde departementet ved å kommentere enkelte trekk i rettspraksis til veiledning for fremtidige vurderinger.

I Ot.prp. nr 22 (2008-2009) peker departementet på strl. § 80, som angir de tilfeller der straffen kan settes under minstestrafen, det vil si under 3 års fengsel for de kvalifiserte formene for voldtekt. Videre presiserer departementet at «utover disse tilfellene må det kreves særlig formildende omstendigheter for å fravike utgangspunktet om ubetinget fengsel i 4 år»⁷⁵. En naturlig språklig forståelse av «særlig» tilsier at det kreves noe mer enn de normalt formildende omstendighetene som er regulert i strl. § 78. Dette tilsier at terskelen for å vektlegge formildende omstendigheter er høy.

I Rt 2013 s. 193 viser Høyesterett til samme utgangspunkt ved formildende omstendigheter. Førstevoterende viser til normalstraffen på fire år, og presiserer at «dersom det skal idømmes

⁷⁴ Prop 97 (2009-2010) s. 20

⁷⁵ Ot.prp. nr 22 (2008-2009) s. 229

lavere straff eller straffen skal gjøres delvis betinget, må det foreligge særlige formildende omstendigheter». ⁷⁶

I det følgende vil noen av de ulovfestede momentene der spørsmålet om disse kunne tillegges formildende vekt ved straffutmålingen gjennomgås. Det avgrenses som nevnt mot skjerpene momenter på grunnlag av oppgavens størrelse.

3.3.3.1. Tidligere samliv

Rt 2007 s. 347 gjaldt straffutmåling etter strl. 1902 § 192, der tiltalte hadde voldtatt en tidligere kjæreste. Retten la til grunn at lovforarbeider og rettspraksis slår fast at det som generelt utgangspunkt bør vises forsiktighet med å tillegge tidligere samliv vekt i formildende retning». ⁷⁷ Momentet ble til tross for dette tillagt vekt ved at straff ble utmålt i nedre sjikt av strafferammen i bestemmelsen.

Departementet viser i forarbeidene til nevnte avgjørelse, og presiserer at når det gjelder tidligere samliv vil «departementet gjenta og understreke tidligere forarbeidelsesuttalelser om at avsluttet ekteskap eller samliv normalt ikke kan anses som noen formildende omstendighet». ⁷⁸ En naturlig språklig forståelse av «normalt» tilsier at det ikke fullstendig kan utelukkes at momentet *kan* vektlegges. Momentet fremstår imidlertid som er svært snevert unntak, og den klare hovedregelen er at tidligere samliv ikke kan vektlegges i formildende retning.

3.3.3.2. Forutgående seksuell kontakt

I Rt 2005 s. 663 hadde tiltalte og fornærmede hatt gjensidig oralsex. Fornærmede ga så klar beskjed om at hun ikke ville ha samleie med tiltalte. Etter at fornærmede hadde sovnet, tok tiltalte av henne trusen og hadde samleie med henne i 8-10 sekunder. Førstevoterende la til grunn av selv om fornærmede hadde krav på at hennes nei til samleie ble respektert, skulle det i straffutmålingen tas hensyn til hendelsesforløpet før det straffbare overgrepet. Tidligere

⁷⁶ Rt 2013 s. 193 (22)

⁷⁷ Rt 2007 s. 347 (8)

⁷⁸ Prop 97 L (2009-2010) s. 20

seksuell omgang, sammenfattet med uforbeholden tilståelse ble her tillagt formildende vekt. Mindretallet i saken var uenig, og mente straffen burde utmåles strengere.

Dommen er vist til i Ot.prp. nr 22 (2008-2009), der departementet presiserer at det «etter departementets syn bør forutgående seksuell kontakt svært sjeldent trekkes inn som noen formildende omstendighet i straffeutmålingen». ⁷⁹ I Prop 97L (2009-2010) blir også dommen vist til, uten at noen ytterligere kommentarer blir gitt. Uttalelsene tilsier at det skal svært mye til for at foregående seksuell kontakt kan tillegges formildende vekt.

I tiden etter 2010 kan det ikke ses at dette momentet er vektlagt formildende. I LG-2017-48154 hadde tiltalte og fornærmede møttes et par uker forut overgrepet, og hatt gjensidig seksuell omgang. Lagmannsretten la her til grunn at det ikke forelå noen formildende omstendigheter.

3.3.3.3. Tilståelse

I Rt 2013 s. 193 ble tiltaltes umiddelbare innrømmelse tillagt formildende vekt. Det at han ville bli utestengt fra praksis på studiet sitt, og dermed ikke få vitnemål, ble imidlertid ikke tillagt vekt i formildende retning. Straffen ble redusert med 4 måneder på grunn av den umiddelbare tilståelsen.

I Rt 2012 s. 734 ble tiltalte funnet skyldig i voldtekt til samleie av tidligere samboer. Her forelå det skjerpene omstendigheter, og utgangspunktet for straffeutmålingen var i utgangspunktet 6 års fengsel. På grunn av umiddelbar tilståelse ble straffen redusert med 1 år og 3 måneder.

Høyesterett har imidlertid nyansert vekten umiddelbar tilståelse har. I Rt 2013 s. 198 erkjente tiltalte at han hadde hatt samleie med fornærmede. Han hadde imidlertid ikke erkjent straffeskyld. Tilståelsen hadde ikke noen betydning for oppklaring av saken, og ble dermed heller ikke vektlagt formildende ved straffeutmålingen.

⁷⁹ Ot.prp. nr 22 (2008-2009) s. 230

3.3.3.4. Voldsbruk

Departementet viser til at tilfeller der det ikke er brukt mer vold enn det minimum som kreves etter voldtektsbestemmelsen «kan ikke være formildende og det kan ikke gi grunnlag for å anse forholdet for å være i nedre sjikt av bestemmelsen». ⁸⁰ Det kan derimot anses skjerpene dersom det er brukt vold utover det som kreves etter voldtektsbestemmelsen.

3.3.3.5. Kan noen former for voldtekt anses som “milde”?

I voldtektslovgivningen foreligger det som nevnt både minstestraft og normalstraffenivå. Forarbeidene oppstiller skillet mellom minstestrafte og normalstraffen slik:

«Minstestrafte på fengsel i 3 år vil etter straffeloven være straffen for «de mildere» formene for voldtekt. Normalstraffenivået for voldtekt, uten særlig formildende eller skjerpene omstendigheter, må da være betydelig høyere». ⁸¹

Ordlyden av «de mildere formene for voldtekt» er her interessant. En naturlig språklig forståelse tilsier at alvorlighetsvurderingen her er knyttet til gjerningen, det vil si selve voldtekten. Ved gjennomgangen av de formildende omstendigheten over, som kan føre til at straff blir utmålt til under 4 år, syntes det klart at vurderingen *ikke* knytter seg til voldtekten som sådan, men andre omstendigheter som for eksempel etterfølgende atferd (tilståelse), subjektive forhold til tiltalte (ung alder) eller forhold knyttet til straffesakskjeden (lang saksbehandlingstid). Spørsmålet er om disse omstendighetene gjør at voldtekten blir ansett «mildere»? Det kan vanskelig ses at dette spørsmålet kan besvares bekreftende. Det kan også vanskelig tenkes at voldtekten i seg selv kan anses som en «mild» voldtekt. Dette understøttes også av at det ikke skal gå noe markert skille i straffenivå mellom de voldtekter som omfattes av minstestrafte og andre voldtekter. ⁸²

Slik jeg tolker ordlyden «milde formene for voldtekt», kan ikke dette forstås på annen måte enn de voldtektene der formildende straffutmålingsmomenter blir vektlagt ved

⁸⁰ Prop 97 L (2009-2019) s. 20-21

⁸¹ Ot.prp. nr 22 (2009-2010) s. 229

⁸² Ibid. S. 30

straffeutmålingen. Som illustrert ved gjennomgangen over fremstår terskelen for å gå under angitte normalstraffenivået på 4 år som høy.

3.3.3.6. Oppsummering

Den høye terskelen ved at det må foreligge «særlige formildende omstendigheter»⁸³ illustreres av gjennomgåtte momenter i rettspraksis. Det fremstår som at normalstraffenivået på 4 år er det *klare* utgangspunkt, som med sjeldenhet avvikes i formildende retning. Det kan videre da stilles spørsmål hvorvidt normalstraffenivået har utviklet seg til å i praksis bli et forhøyet minstestrafnnivå. Dersom domstolen lojalt følger utgangspunktet på at vurderingen for straff starter på 4 års fengsel, og formildende omstendigheter hører sjeldenhetene til, foreligger det da i praksis en minstestraft på 4 år i seksuallovgivningen?

3.4 Praktiseres det ved straffutmålingen i realiteten en minstestraft på 4 år?

Som illustrert i det overgående, skiller minstestraft og normalstraff seg først og fremst ved den rettskildemessig vekten de har: minstestraft til voldtekt er regulert i lovform og normalstraffenivået er angitt i lovens forarbeider.

I nevnte punkt 2.2.1 presenteres kort strl. § 80, og domstolens mulighet til å utmåle straff under særskilt minstestraft, det vil si under 3 år i voldtektssakene. Som jeg skrev over, presenterer dette er snevert unntak, som blir lite benyttet i praksis. Mer praktisk ved straffeutmålingen er de momentene som kan vektlegges i formildende retning etter strl. § 78 og ulovfestet rett.

Det fremgår av strl. § 78 bokstav a) at dersom «det foreligger en situasjon eller tilstand nevnt i § 80 bokstav b, c, d, e, i, eller j» skal dette vektlegges formildende i straffeutmålingen. Grunnen til at det i bokstav a ikke vises til alle alternativ som er regulert i § 80, er at de øvrige omstendighetene behandles andre steder enn § 78.

⁸³ Ot.prp. nr 22 (2008-2009) s. 229 og Rt 2013 s. 193 (22)

Samspeilet mellom § 80 og 78 betyr at dersom de forhold som er regulert i strl. § 80 ikke fører til nedsettelse under den særskilte minstestrafen, skal retten ta disse aktuelle forhold i betraktning som en formildende omstendighet. Det er som nevnt få tilfeller av minstestraft i straffelovgivningen. I de tilfellene der det foreligger en særskilt minstestraft, er det få saker der det er aktuelt å sette straffen under særskilt minimum. Dette innebærer at omstendighetene regulert i § 80 i praksis vil ha en større betydning for utmålt innenfor den alminnelig strafferammen.⁸⁴

Vilkårene i § 80 er langt på vei sammenfallende med de som tas i betraktning ved straffeutmåling innenfor strafferammen etter strl. § 78.

Rettspraksis illustrerer at adgangen til å gå under minstestrafen på 3 år er en meget snever. Utgangspunktet for straffeutmålingen begynner som den klare hovedregelen på 4 år, slik forarbeidene tilsier, og den praktiske anledningen til å vektlegge formildende omstendigheter fremgår av strl. § 78 og ulovfestede momenter. Som overgangen av disse momentene over illustrerer er dette også en snever mulighet, og det er forholdsvis høy terskel for å fravike utgangspunktet på 4 år.

Ettersom adgangen til å utmåle straff under minstestrafen på 3 år nesten fremstår som teoretisk, momentene i strl. § 80 og § 78 langt på vei er sammenfallende og domstolen lojalt forholder seg til utgangspunktet på 4 år som «startskudd» for straffvurderingen: blir normalstraffen på 4 år i realiteten praktisert som en forhøyet minstestraft? Formulert på en annen måte: er det i praksis like høy terskel for å fravike normalstraffenivået, som er det er å fravike minstestrafen? Og om dette er tilfellet: praktiseres det da i realiteten en minstestraft på 4 år?

Det er ikke tvil om at domstolen, med Høyesterett i spissen, lojalt har fulgt opp det angitte normalstraffenivået på 4 år for voldtekt. Til tross for at normalstraffen har en annen rettkildemessig forankring enn minstestraft, fremstår det i praksis som liten forskjell på lojal anvendelse av minstestrafen og normalstraffen. Dersom dette er tilfellet, at normalstraffen i praksis blir anvendt like lojalt som minstestrafen, finner jeg grunn til å spørre om dette har hatt noen uheldige konsekvenser?

⁸⁴ Ot.prp.nr 8 (2007-2008) s. 272

Etter mitt skjønn er det ikke uproblematisk dersom normalstraffen i praksis blir det samme som minstestraft. De problematiske sidene med dette er først og fremst begrunnet i forutberegnelighetshensyn. Straff er det mest inngripende onde staten kan påføre enkeltindividet, noe som taler for at enkeltindividet på en enkel måte skal kunne forutse sin rettsstilling. I strafferetten er hovedregelen at den aktuelle strafferammen for overtredelse av den straffbare handlingen fremgår av det enkelte straffebudet. I voldtektsbestemmelsen fremgår minstestraften klart og tydelig av strl. § 292. Det at domstolen lojalt utmåler straff i henhold til normalstraffenivå angitt i lovforarbeidene svekker da forutberegneligheten. «Mannen i gata» har mindre forhold til lovforarbeider enn lovtekst, og kan dermed vanskeligere forutse hvilken strafferamme som gjelder ved overtredelse. Dersom normalstraffen på fire år i praksis blir anvendt som en forhøyet minstestraft, taler gode grunner for at dette i så tilfelle bør fremgå av lovteksten, og ikke i lovforarbeidene.

For å konkludere vil jeg ikke gå så langt å hevde at det i realiteten er en minstestraft på 4 år. Men ved en slik lojal oppfyllelse av normalstraffenivå som fremgår av rettspraksis, er det etter mitt skjønn ikke mye som i praksis skiller den lojale anvendelsen av normalstraffen fra minstestraften.

4 Avsluttende bemerkninger

4.1 Bør straffen utmåles annerledes?

Som gjennomgangen over har illustrert, har seksuallovgivningen gjennomgått mange lovrevisjoner, herunder flere endringer i strafferammen. I denne sammenheng har spørsmålet knyttet til hensiktsmessigheten av minstestraft (og de senere år også normalstraff) stått sentralt. I punkt 2.3. stilte jeg spørsmålet om begrunnelsen for minstestraft for drap var sammenfallende for minstestraft for voldtekt, ved at det i forarbeidene for strl. § 275 om drap vises til at minstestraft er en nødvendig verdimarkør, og at det er «uaktuelt å sette straffen lavere» enn det angitte minstestraftnivået. Etter gjennomgangen av minstestraften for voldtekt sin historie, fremstår det klart at denne argumentasjonen ikke gjør seg gjeldende på samme måte her. Dette er *ikke* fordi voldtekt ikke anses som en svært alvorlig forbrytelse, men fordi minstestraften som virkemiddel for voldtekt synes omdiskutert, og mange tar til orde for at den treffer dårlig i voldtektslovgivningen. I ot.prp. nr 90 (2003-2004) presiserte også departementet at minstestraften var «uaktuelt å fjerne» så kort tid etter vedtakelsen, på grunn av den «massive kritikken som i lang tid har vært rettet mot straffutmålingspraksis i voldtektssaker». ⁸⁵ Uttalelsene her taler for at minstestraften for voldtekt er begrunnet i kritikken som har vært mot straffenivå og *ikke* at det fremstår uaktuelt med et lavere straffenivå. Historien har også vist at det først og fremst er lovgivers misnøye med domstolens straffenivå i disse sakene, sammenholdt med lovgivers føringer om strengere straffer som har ført til den stadige bindingen av domstolsskjønnet. Fra domstolens side fremstår det klart at det historisk ikke har fremstått «uaktuelt» å sette straffen lavere enn det angitte minstestraftnivået, snarere tvert imot.

Spørsmålet om hvilken straffutmåling som er hensiktsmessig i voldtektslovgivningen er fremdeles et aktuelt spørsmål. I 2019 la regjeringen frem sin «Handlingsplan for voldtekt 2019-2022», der et av tiltakene var å «vurdere en samlet gjennomgang av straffelovens kapittel om seksuallovbrudd». Tilknyttet straffutmålingen presiserte regjeringen i

⁸⁵ Ot.prp. nr 90 (2003-2004) s. 138

handlingsplanen at de «i et samlet oversyn vil det også være naturlig å vurdere hvorvidt reglene om minstestraft og anvisning til normalstraff fungerer tilfredsstillende». ⁸⁶

I det følgende vil jeg gi noen avsluttende bemerkninger om domstolen burde få mer skjønn ved straffeutmålingen. Helt avslutningsvis vil jeg gi noen bemerkninger rundt særlige utfordringer ved straffutmåling ved voldtekt.

4.2 Bør domstolen kunne utmåle straff konkret i den enkelte sak?

Spørsmål tilknyttet domstolens anledning til å utøve skjønn ved voldtektslovgivningen er fremdeles aktuelt. Det seneste innslaget i den offentlige debatten tilknyttet hensiktsmessigheten av minstestraft kom i midten av mai i år, der Høyre på sitt landsmøte gikk inn for å «gi dommerne større tillit og handlingsrom i straffeutmålingen ved å både redusere minstestrafte og øke maksstraffene». ⁸⁷ Som overnevnte gjennomgang illustrer har domstolens skjønn de siste tiår blitt innsnevret. Etter minstestrafte ble redusert i 1963 på grunn av dårlige erfaringer med snevert skjønn, har utviklingen siden gått i motsatt retning igjen. Per 2021 er minstestrafte på 3 år tilbake, med et ytterligere bindende element i form av den 4-årige normalstrafte. Domstolen har med dette aldri har vært mer bundet ved straffutmålingen i voldtektslovgivningen enn det de er nå.

Straffelovkommisjonen viste i sin delutredning til straffeloven i 2002 til at straffnivået for de ulike lovbruddstypene bør utvikles av domstolene. Kommisjonen viste til at det er domstolens som har «konkrete saker», at det er de som «står i nær kontakt med den virkelighet som skal reguleres» og at de dermed ikke bør «låses av minstestrafte eller på annen måte overstyres». ⁸⁸ I artikkelen «Tanker om straffutmåling – etter 16 år i Høyesterett» viser Høyesterettsdommer Kristi Coward til straffelovkommisjonens delutredning (som hun var en del av), og supplerer med at domstolen har et stort tilfang av straffesaker, og dermed «faktisk vet en god del om de forskjellige tilfellene som kan oppstå». ⁸⁹

⁸⁶ Regjeringens handlingsplan mot voldtekt (2019-2022) s. 50

⁸⁷ <https://www.tv2.no/a/14002647/>

⁸⁸ NOU 2002:4 Ny straffelov straffelovkommisjonens delutredning VII s. 144

⁸⁹ Tanker om straffutmåling – etter 16 år i Høyesterett – nr 01.02-2015 Jussens venner – idunn – Kirsti Coward

Argumentene som vises til her gjør seg etter mitt skjønn i høy grad gjeldende på dagens situasjon. Det er domstolen som er ansvarlig for å utmåle straff i den konkrete saken. Det er også domstolen som får presentert faktum i retten, og står dermed nærmest å kunne vurdere nyansene i den enkelte sak. Gode grunner taler dermed for at domstolen derfor ikke burde være bundet av minstestraffer eller lignende ved straffutmålingen.

Det tjener også som et selvstendig poeng at minstestraffer er en sjeldent virkemiddel, og at domstolsskjønnet ved straffeutmåling tradisjonelt er vidt. Det å utmåle straff *uten* å være begrenset av minstestraff / normalstraff er dermed den klare hovedregelen i dommerens dømmende virke. Det utfordrerne i voldtektslovgivningen synes imidlertid å være at lovgiver og domstolen har innehatt ulike standpunkt i spørsmålet om hvilket straffenivå som bør gjelde for voldtekt. Historien viser at lovgiver flere ganger har uttrykt misnøye over at domstolen ikke har fulgt opp deres signaler om skjerpet straffenivå, og dermed har skjønnen blitt ytterligere innsnevret i form av hevet minstestraff og detaljert angivelse på normalstraffenivå.

Et annet poeng i denne sammenheng er hvordan utviklingen i straffenivå bør foregå. Tradisjonelt utvikles straffenivå etter lange linjer i rettspraksis, basert på strafferammer oppstilt av lovgiver. For voldtekt etter strl. § 291 har utviklingen av minstestrafen og normalstraffen ført til en unormalt høy økning i straffenivå på kort tid, særlig for bokstav b) tilfellene (sovevoldtektene). Før lovendringen i år 2000 kunne straffenivå for sovevoldtekter være fengsel i 120 dager.⁹⁰ I dag er utgangspunktet fengselsstraff i 4 år. I løpet av de siste 21 år har dermed straffen for sovevoldtekt 12-doblet seg. Hensynet til en forholdsmessig jevn utvikling i straffenivå taler dermed for at domstolen står nærest til å utvikle straffenivå innenfor rammer oppstilt av lovgiver, og ikke gjennom minstestraffer / normalstraffer.

Angivelsen av normalstraffen og minstestrafen er imidlertid ikke absolutt, og domstolen har som gjennomgått ovenfor mulighet til å fravike disse utgangspunktene. Justiskomiteen presiserte ved vedtakelsen av strl. § 80, som oppstiller muligheten til å fastsette straff under minstestrafen, at et slikt unntak var nødvendig for å sikre «hensiktsmessig reaksjon i enkelte tilfelle».⁹¹ Etter angivelsen av normalstraffenivået i 2010 er de lovfestede momentene i strl. § 78 og ulovfestede momentene som kan vektlegges i formidlende retning mer praktisk viktig. Det fremgår imidlertid av rettspraksis at terskelen for å fravike både minstestrafen og normalstraffenivået er høy. Høyesterettsdommer Matningsdal begrunner denne lojaliteten

⁹⁰ Bla 2000 s. 800

⁹¹ Innst. O. nr 72 (2004-2005) s. 98

med at domstolene må etterleve lovgivers forutsetning om fremtidige straffenivå, selv om man personer måtte synes at dette er for strengt.⁹² Matningsdal presiserer i «Høyesterett som straffedomstol – straffutmåling»:

«rollefordelingen mellom statsmaktene innebærer at domstolene må forholde seg til lovgiveren, og at det er lovgiverens oppgave å vurdere om straffenivået eventuelt skal reduseres under henvisning til at befolkningen ønsker et mildere straffenivå». ⁹³

Det er etter Matningsdals skjønn lovgivers oppgave å endre lovgivningen, ikke domstolens rolle å fravike straffenivå oppstilt av lovgiver.

Det kan tenkes at domstolen ved lojal anvendelse av straffenivået nå har ferskt i minne hvordan minstestrafen har utviklet seg de senere tiår. Det er liten tvil om at lovgivers misnøye med domstolen hadde en avgjørende rolle i skjerping av minstestrafen. Tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch har gått langt i å argumentere for at Høyesterett burde ha lyttet til signaler og etterarbeider fra lovgiver på et tidligere tidspunkt, slik at en den detaljerte styringen av straffeutmålingen ved voldtekt potensielt kunne vært unngått. Han viser også til risikoen for ytterligere begrensning av utmålingskjønnet dersom domstolen nå stiller seg fritt i utmålingsspørsmålet.⁹⁴

Det fremstår som at domstolen nå har valgt å utmåle straff i voldtektssakene i samsvar med minstestrafen og normalstraffenivået. Spørsmålet om domstolen burde kunne utøve mer skjønn er vanskelig å gi et entydig svar på. På ene siden står domstolen nærmest å vurdere de konkrete sakene og burde dermed kunne vektlegge nyansene i større grad enn de kan i dag. På den andre siden er det lovgiver som står ansvarlig ovenfor velgere, og det harmonerer derfor godt at det er de som utvikler retten.

4.3 Særlige utfordringer for straffeutmåling ved voldtekt

Et interessant aspekt ved debatten om utformingen av voldtektslovgivningen, herunder debatten om minstestrafen og normalstraffenivået – er at både kritikerne og tilhengerne synes å ha samme mål: nemlig at det skal være et høyt straffenivå, at det skal skje færrest mulig

⁹² Matningsdal – «Høyesterett som straffedomstol – straffutmåling» s. 579

⁹³ Ibid. S. 579

⁹⁴ (Busch (2016) s. 406 Busch, Tor-Aksel. «Høyesterett som straffedomstol sett med påtalemyndighetens øyne», Tidsskrift for Strafferett nr. 4 (2016) s. 392-414.

voldtekter og at de som voldtar skal dømmes for den straffbare gjerningen. Som illustrert over representerer minstestraff og normalstraff virkemidler benyttet fra lovgivers side for å effektivt få opp straffenivået til et høyt nivå. Disse virkemidlene fremstår vellykket i den grad at straffenivået for voldtekt har stabilisert seg på et høyt nivå. Dette må etter mitt skjønn imidlertid nyanseres noe, ettersom dagens straffenivå etter mitt skjønn også innehar uheldige konsekvenser. Som gjennomgangen over viser, tilsier dagens lojale praktisering av normalstraffen liten forskjell på minstestraff og normalstraff i praksis. Den begrensingen minstestrafen og normalstraffen har på dommerskjønnet representerer også en konsekvens som ikke er uproblematisk.

De siste tiårene har den klare tendensen vært å skjerpe straffenivået i voldtektslovgivningen. Voldtektslovgivningen fremstår som et lovområde tilknyttet betydelige utfordringer. En av hovedutfordring er at kriminalitetsområdet har store mørketall, der kun et lite antall av det reelle antallet overgrep blir anmeldt.⁹⁵ Store deler av de voldtektene som blir anmeldt ender også med henleggelse. En kartlegging foretatt av VG, der de undersøkte 4213 ferdigbehandlede voldtektssaker i perioden 2015-2017 viste at hun 14, 6 % endte som retts sak. Resterende ble henlagt.⁹⁶ Det at det foreligger utfordringer knyttet til kriminalitetsområdet fremstår dermed helt klart. Spørsmålet er imidlertid om rigide føringer ved straffutmålingen, herunder bruken av minstestraff og normalstraff, er en del av løsningen på disse utfordringene – eller om konsekvensene av disse virkemidlene har resultert i utilsiktede virkninger som for eksempel flere frifinnelser og uproporsjonal straffutmåling.

Det mest utfordrerne i voldtektssakene er og blir bevisførselen. For å ilegge straff må det bevises utover enhver rimelig og fornuftig tvil at grunnlaget for tiltalen har funnet sted. Det strenge beviskravet gjør at mange voldtekter blir henlagt fordi det ikke foreligger tilstrekkelig bevis. Dette gjør seg særlig gjeldende i sovevoldtektssaker. Kripos har inndelt ulike typer voldtekt i 8 kategorier, der festrelaterte voldtekter i 2019 utgjorde den klart største kategorien med 44 % av alle anmeldte voldtekter.⁹⁷ Disse voldtektene kjennetegnes ofte med høy grad av beruselse (ofte av både fornærmede og tiltalte), og lite bevis utover fornærmedes og tiltaltes forklaring. Det å kunne bevise ut over enhver rimelig tvil at det har skjedd en voldtekt etter strl. § 291, og at gjerningspersonen har utvist tilstrekkelig skyld, kan særlig i disse

⁹⁵ Voldtektssituasjonen 2019 – Kripos s. 7

⁹⁶ https://www.vg.no/spesial/2018/voldtektstall/?utm_source=vgfront&utm_content=row-1

⁹⁷ Voldtektsituasjonen i Norge 2019 Kripos

sakene være utfordrende. Denne utfordringen løses imidlertid *ikke* av et skjerpet, rigid straffnivå.

Vurderingen om minstestraft og normalstraff utgjør et hensiktsmessig virkemiddel i voldtektslovgivningen må etter mitt skjønn være basert på en forholdsmessig og begrunnet vurdering, der konsekvensene av minstestraft og normalstraff som virkemidler ved straffutmålingen bør gjennomgås.

I denne sammenheng velger jeg avslutningsvis å vise til et sitat av professor i offentlig rett ved Juridisk fakultet universitetet i Oslo Ragnhild Hennum der hun uttrykker sin skepsis til jussen som hovedløsning i voldtektsdebatten:

«Jo nærmere du kommer jussen, jo mindre tror du jussen er et tryllemiddel for å forandre verden»⁹⁸

⁹⁸ <https://kjonnsforskning.no/nb/2019/09/trenger-vi-en-ny-definisjon-av-voldtekt-i-loven>

Litteraturliste

Litteratur

Andenæs (1976) Johs. Andenæs: Statsforfatningen i Norge. Oslo, 1976 (4. utg.).

Andenæs (1997) Andenæs, Johs. Alminnelig strafferett, 4. utg., Oslo: Universitetsforlaget., 1997.

Andenæs, Mads Henry (2009) Rettskildelære, 2. utg., 2009

Matningsdal (2015) Nytt i ny straffelov, Universitetsforlaget. 2015

Forarbeider

Ot.prp. nr 8 (1927) Om forandringer i straffeloven

Ot.prp. nr. 40 (1961-62) Om endringer i straffelovens bestemmelser om 1) forbrytelser mot sedeligheten 2) forbrytelser og forseelser i sjøfartsforhold

Innst. O. V (1962-63) Tilråding frå justisnemnda om endring av føresegnene i Straffeloven om 1) brotsverk mot sedskapen og 2) brotsverk og misferder i sjøfartstilhøve

NOU 1997:23 Seksuallovbrudd – Straffelovkommisjonens delutredning VI

Ot.prp. nr. 28 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)

NOU 2002:4 Ny straffelov - straffelovkommisjonens delutredning VII

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)

Innst. O. nr. 72 (2004-2005) Innstilling til Odelstinget fra Justiskomiteen Ot.prp. nr 90 (2003-2004)

Ot.prp. nr 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20.mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Innst. O. nr. 73 (2008-2009) Innstilling til Odelstinget fra Justiskomiteen (Ot.prp. nr. 22 (2008-2009))

Ot.prp. nr 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr 28
(siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Prop. 97 L (2009-2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen
for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd)

Prop. 181 L (2012-2013) Endringer i utlendingsloven mv. (heving av
strafferammen ved brudd på innreiseforbud)

Lov

1902 Alminderlig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22. Mai 1902 nr. 10

2005 Lov om straff (straffeloven) av 20.mai 2005 nr. 28

2008 Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her
(utlendingsloven) av 15. mai 2008

Internasjonale konvensjoner

Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære
relasjoner (2011) CETS 2010 (Istanbul-konvensjonen) / Council of Europe Convention on
preventing and combating violence against women and domestic violence

Artikler

Busch, Tor-Aksel «Høyesterett som straffedomstol sett med påtalemyndighetens øyne»,
tidsskrift for strafferett nr 4 (2016) s. 392-414

Coward, Kristi «Tanker om straffutmåling – etter 16 år i Høyesterett» Jussens venner 01-02
(2015 s. 81-88

Hansen, Rune Bård «Fra utuktig omgang til sovevoldtekt – straffutmåling på ville veier». Lov
og rett 10 / 2013 s. 688-701

Matningsdal, Magnus «Høyesterett som straffedomstol – straffutmåling» Lov sannhet rett –
jubileumsskrift til Høyesterett s. 548-595

Artikler på nett

Rett24: Intervju med Magnus Matningsdal «Tre ganger har Matningsdal tvunget Høyesterett til å sette rett på sykehus», 23 januar 2021: <https://rett24.no/articles/etter-seks-tiar-som-dommer-gar-magnus-matningsdal-av-til-hosten>

Tv2: «Vil få flere seksualforbrytere dømt ved hjelp av lavere straffer», 15. mai 2021 <https://www.tv2.no/a/14002647/>

Advokatbladet: «Bistandsadvokater: vil gi mulighet til å fravike minstestraft i voldtektssaker», 6.november 2018

Aftenposten: «Opphev minstestrafte!» Anne Robberstad, proferros Dr. Juris Univeristet i Oslo, 15.februar 2009

Advokatforeningen: «Minstestraft for voldtekt kan bidra til uriktige dommer», Marete Smith, 18.desember 2018: <https://www.advokatforeningen.no/merete-smiths-blogg1/minstestraft-for-voldtekt-kan-bidra-til-uriktige-dommer/>

Kjønnsforskning.no: «Trenger vi en ny definisjon av voldtekt i loven?», 12. september 2019: <https://kjoennsforskning.no/nb/2019/09/trenger-vi-en-ny-definisjon-av-voldtekt-i-loven>

VG: «Hvis du anmelder en voldtekt: har det noe å si hvor du bor» 2. desember 2018: https://www.vg.no/spesial/2018/voldtektstall/?utm_source=vgfront&utm_content=row-1

Øvrige kilder

Voldektssitusjonen 2019. Rapport utgitt av Kripos.

Olaussen, Leif Petter. ”Straffenivået og folks holdninger til straff i Norge”. UiO: Institutt for kriminologi og rettsosiologi 2010.

Den allmenne rettsfølelse – veiviser eller villeder i strafferetten – Advokatforeningens årstale 2007 – Anders Ryssdal, leser s. 2: <https://www.advokatforeningen.no/globalassets/2245/arstalen-2007.pdf>

Regjeringens handlingsplan mot voldtekt (2019-2022) s. 50

Riksadvokatens årlige mål og prioriteringsskriv 2020

Flemming Balvis: Danskeners syn på straf, København: Advokatsamfundet 2006: https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningspuljen/2011/2006/Hovedrapport_fra_advokatsamfundet.pdf

